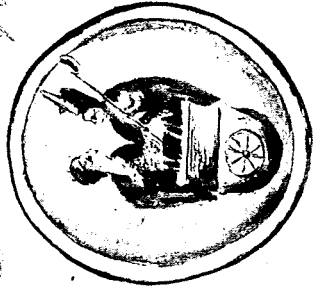

303.

Handwritten text, possibly a date or address, partially obscured by the seal.

Handwritten text, possibly a name or title, written in a cursive script.

Handwritten text, possibly a date or address, written in a cursive script.

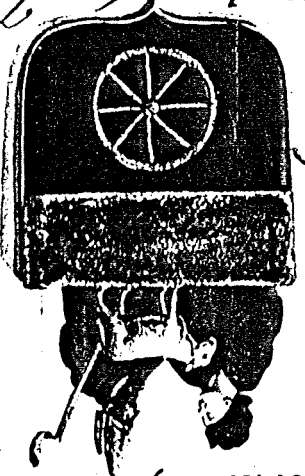
VAN WEGE DEN KONING.

DE HOOGHE RAAD VAN ADEL, gebruik makende van de macht aan

denzelven verleend, bij besluit van den 20sten Februarij 1816, bevestigt bij

dezen de Geminde van *Nieuwkerk.*

ingevolge het, door haer gedaan verzoek, in het bezit van het navolgende Wapen:

*Lijner van Lauer, geboren met een
schild en blaauw lam, van achtern*

moeder van eenig van hem

Gedaan in *SCRAPENHAGE* den 16^{den} July 1816.

Van: 19 Junij

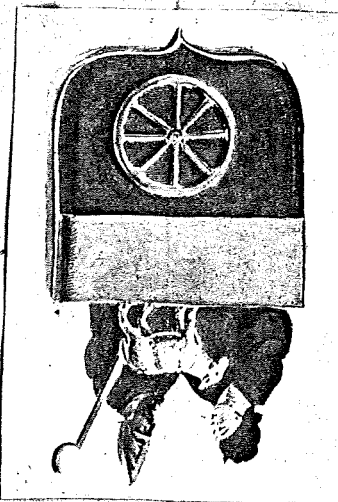
TER ORDONNANTIE VAN DEN HOOGEN RAAD,

Secretaris.

afschrift
vanwege den koning

De Hooggeraad van België, gebruik makende van de magt aan hem toe-
verleend, by besluit van den 20^{den} dertienary 1816, bevestigd by de koninkl. gemeente
van Koksbeke.

ingevolge het, door haar gedaan verzoek, in het bezit van het naverlgende Opper-
recht.

Opzinde van lantiers, beleden met een
schilde en staande van lantiers

met een veld en chief van goud - op het
verreid door lantiers geestelijken / verstaan

gedaan in de jaren 1800 den 16^{den} daly 1817

afgeprent door J. de Wey, onafgeprent

ordentl. Regent van de

provincie van de Maatschappij der letteren

BEWAARPLAATS	ARCHIEF/COLLECTIE	INV. CAT. NR.	FOTONEGATIEF PLAATS EN NR.	AFBIJSEL PLAATS EN NR.
RANVS	Prov. Westuur	4307		Eigendom Stichting BRABANTS HET

DATUM:

Kopie 1838

ZEGEL VAN

Nieuwkuijk

FUNCTIE

molen

RANDSCHRIFT

verzeeld

ZEGELCLAUSULE

VOORSTELLING

geden 16^e Julij 1817

MATERIAAL	KLEUR	VORM	MAAT	STAAT	BEVESTIGING	CONTRAZEGE

LAC. Schulp, Dord v. d. kerk v. H. 5 deel.

en men heet het in de wands woorden *nij* of nieuw behoeft *taal* beteekent, volgens Meijer's *ansch*, zoodat men zou kunnen of *wierst* dorp; Hoefft (bl. *et waal* of wiel. Wanneer de oppervlakte van ruim 293 bunders niet bekend.

behoorde in 1312 aan Gijsbrecht de dochter van Johan de Voecht elof de Cock van Werdenburg bleef de heerlijkheid tot dat e door huwelijk overbragt aan Postmale; deze Mechteld leefde re erfdochter Elizabeth trouwde de ridder Arent van Herlaer de tienden van Nieuwaal in en werd in 1425 om wanst als Pauselijk commissaris collatie-regt der kerk en over de ent van Herlaer in 1465 en van Willem van Berchem pro-astie in 1571 bij Theodatus die tevens het officie van het lijkheid geraakte later in einder aan de weduwe A. van

De kerk, den H. Willibrordus schop van Paderborn in 1031 lingshof, dat tevens de tienden en, waarvan de Carthuizers te en, ³⁾ gaf gemeld klooster in rlaer die had verkregen. kerkvisitatie, namens Met-ewaal gehouden, was des-Nieuwaal, en telde de parochie bestonden in de kerk drie nsacreerd. ⁴⁾ Over de vicarie

³⁾ Vgl. Deel I. 139.

NIEUWKUIK.

van het H. Kruis teekent men aan, dat Theodatus a Rivis met het patronaat der kerk ook dit *officie* moest vergeven, doch de collatie niet deed en zelf de inkomsten daarvan behield.

De pastoor van Zalt-Bommel draagt steeds zorg over de aanziezige katholieken te Nieuwaal.

NIEUWKUIK.

Nieuwkuik *novum Cuijck* in tegenoverstelling van het oude Cuijck aan de Maas, ontleent den naam aan de heeren van Cuijck, aan wie de heerlijkheid heeft toebehoord. Volgens Oudenhoven was het dorp eertijds burgerlijk met Druenen verbonden, doch vormt thans met Onsenoort één burgerlijke gemeente. Nieuwkuik met het gehucht Hoeven beslaat eene oppervlakte van ruim 324 bunders en met inbegrip van Onsenoort meer dan 411 bunders. ¹⁾

Nieuwkuik met Onsenoort behoorde weleer onder het prinsbisdóm Luik, zooda den 10 juli 1636 door de Staten van Holland nog is erkend geworden. Na den vrede van Munster in 1648 veranderden de Hoogmogenden van gedachte en beschouwden het dorp als deel uitmakende van de Generaliteit, ²⁾ waarom de tot dan toe toegestane vrije uitoefening der Godsdiensverboden is geworden.

Ten jare 1615 telde Nieuwkuik 46 en Onsenoort 21 huizen. ³⁾ In 1746 ontstond er te Vlijmen brand, die, door een fellen wind naar Nieuwkuik en Onsenoort voortgestuwd, 300 huizen in de asch legde en eindelijk op een boschje stuitte, zoodat Druenen niet eene prooi der vlammen is geworden.

HEERLJLHEID ONSENOORT. — Onsenoort schijnt in de achtste en negende eeuw onder den naam van *Hansete* ⁴⁾ en *Hunsate* aangeduid, wanneer er uit die plaats schenkingen aan de abdij Lauresham gedaan worden; ⁵⁾ in 772 vindt men *Honsoirt* en thans Onsenoort geschreven.

Het huidige kasteel Onsenoort, met breede grachten omgeven,

¹⁾ A. J. van der Aa *avt.* Nieuwkuik.

²⁾ Deel I. Inleid. XIII.

³⁾ Archief bisdom 's Bosch. *Druenen*.

⁴⁾ Zie de beteekenis van *Hansete* Deel IV. 566/7.

⁵⁾ Dr. C. R. Hermans *Mengelwerk*.

is een schoon en ruim gebouw in den bouwtrant van de tweede helft der XVII eeuw. De toren van het oude kasteel was ook met grachten omgeven en door eene brug met het kasteel verbonden. Dit kasteel met toren, in 1372 eene prooi der Vlaanderen geworden, is in het jaar 1388 mede ten kosten van den graaf van Holland herbouwd.

In 1368 behoorde het kasteel Onsenoort aan den ridder Rutger en ging bij verkoop aan Lauris van der Putten over. — De plaats is in 1383 door Jan van Cuijk, heer van Hoogstraten, als eene heerlijkheid aan Boudewijn Kuyt van Wijk afdelijke geslachten bezeten geweest:

Geslacht van Wijk. In 1396 noemt men Arent van Wijk, zoon van Jan en kleinzoon van Dirk van Wijk, op wien de afstammelingen gevolgd zijn, tot dat de jonkvroutwe Agnes, dochter van Hubert van Wijk, de heerlijkheid door huwelijk in 1354 overbragt in het geslacht van Malsen.

Van Malsen. — Graaf Karel van Malsen heer van Tilburg, is opgevolgd in 1583 door zijn zoon Adriaan en in 1638 door zijn kleinzoon Karel van Malsen, op wien het geslacht van Poelgeest gevolgd is.

Van Poelgeest. — Jhr. Gerard van Poelgeest bezat de heerlijkheid in 1673; doch vrouwe Maria Ernestine Albertine van Merode, douanière van jhr. Gerard van Poelgeest en voogdesse van haar zoon jhr. Gerard van Poelgeest, verkocht in 1690 het kasteel voor de somme van $\text{f} 8550$.

Hoelt van Oijen. — Mattheus Hoelt van Oijen had tot opvolger in 1721 zijn zoon Constantinus en in 1732 Philippus Hoelt van Oijen, kolonel der gardien te paard, die den 24 septemb. ber 1743 het heerlijk goed verkocht voor $\text{f} 24,100$; de molen van Onsenoort was in 1740 gebouwd.

Wassenaar. — Johan Wassenaar in 1748 heer van Onsenoort, gehuwd met vrouwe Maria de Roy, liet in 1782 de heerlijkheid aan zijn zoon Bernard Wassenaar, op wien in 1810 volgde Jacob Willem Half-Wassenaar zoon van Bernard en van Petronilla van Engelen, welke vrouwe het vruchtgebruik tot haren dood in 1823 behield. In 1837 treedt als heer van Onsenoort op Frans Frederik Half-Wassenaar, zoon van Jacob Willem en van vrouwe Barbara van Willigen, die ook in het

vruchtgebruik bleef tot haren dood in 1857, in welk jaar de dochter vrouwe Julia Maria Clara Half-Wassenaar in het heerlijk regt optreedt, en door echtverbindingtens met Leopold Joseph Antoon Arnold *de la Court*, lid der ridderschap in Noord-Brabant, de heerlijkheid in deze adellijke familie overbragt.

KERK VAN NIEUWKUIK. — Eerst in 1676 is Nieuwkuik van de moederkerk te Drunen afgescheiden en tot eene afzonderlijke parochie verheven, hierom wordt van deze plaats in de beide synoden van 's Bosch in 1671 en 1612 geen gewag gemaakt. Nieuwkuik bezat nogtans van oudsher eene kerk, aan den H. Joannes Baptista toegewijd. Van welke eeuw deze kerk gure teesten uitgesonderd, de heilige Mis in de kerk van Cuijk mogt gecelebreerd, en tevens het woord Gods verkondigd worden. Deze verordening mogt zoo min mogelijk tot schade van van den pastoor van Drunen en Cuijk verstrekken; de naburen van Cuijk en Onsenoort moesten hierom in het bestaan van den rector der kerk voorzien. *De gure pastoraal* bleven behouden, waarom de pastoor van Drunen ten jare 1623 in de kerkvisitatie klaagt, dat er in de kerk zonder noodzakelijkheid gedoopt wordt, en daar geen doopvont aanwezig is.

In de kerk bestond een altaar van den H. Joannes; ook vermeldt de kerkvisitatie van 1623 een beenhoeft der H. Anna, doch dit moet eene schryffout wezen voor *altare s. Joannis*, wijl anders de kannunik van St. Jan, Godefridus van Vlieden, te gelijkker tijd in dezelfde kerk twee beenhoeften zou bezeten hebben, zooals in de lijst der rectorien zal blijken. Het beenhoeft schijnt eenigen tijd verwaarloosd te zijn, althans de abt van Tongeloo laat in 1615 toe, dat de achterstaalige inkomsten gebezigt worden tot herstel der kerk.

Tijdens de rectorie (1636) bewees de kerk van Nieuwkuik aan de godsdienst groote diensten, wijl deze plaats, als behoorende tot het land van Luik, door de Staten werd geerbiendigd, en de pastoor van Drunen en Cuijk sedert 1637 aldaar

willig verbleef en zijne parochie kon bedienen. Deze gelukkige toestand bleef tot den vrede van Munster in 1648 voortduren, wanneer Nieuwkuik hetzelfde lot onderging als de overige kerken der Meijerij. De protestanten ontnamen alsdan aan de katholieken de oude kapel, die den 2 juni 1746 geheel afbrandde, weder werd opgebouwd en in 1796 tot de Roomschen wederkeerde. In het hevige der vervolging konden de katholieken slechts ter sluk door de priesters worden verzorgd, tot dat de Franschen in 1672 in ons land vielen, en hierdoor eenige vrijheid van Godsdienst voor hen opdaagde. Oogluikend konden de inwoners van Nieuwkuik en Haarsteeg weldra een nietig bedehuis met pastoreele woning digt bij den molen van Onsenoort oprigten, waarvan die van Haarsteeg tot 1692 bleven gebruik maken, in welk jaar zij te hunnent een eigen schuurkerk vermaken, in welk jaar deze afscheiding was gebeurd, lag de schuurkeren. Zoodra deze afscheiding was gebeurd, lag de schuurkerk voor die van Nieuwkuik op eene ongelijke plaats, en beproefde men in 1788 van de Staten verlof te bekomen ten einde in de straat van Nieuwkuik op eigene kosten eene andere schuurkerk met pastoorshuis te mogen daarstellen. Dat uit de voorgenomen verplaatsing oneenigheid volgde, laat zich ligt denken, en de ontevredenen zouden niet hebben gerust, indien de Hoogmogenden hadden toegestemd. Men bleef dan het oud bedehuis gebruiken, en zoodra de Franschen andermaal ons land overwelzigden, kregen de katholieken, ten spijt der hervormden, de oude herstelde kapel terug. De pastoor Gofjarts vormde het plan om de kapel tot eene kruiskerk te verbouwen en men had daarmede reeds een begin gemaakt, doch de opgevolgde pastoor liet dit plan varen, en besloot het gebouw te verbreed en te verhoogden. Ofschoon dezelve nu eene doolmatige schuurkerk konde heeten, heeft deze voor eene fraaje kerk plaats gemaakt. Even als in de oude kapel wordt de H. Joannes (24 juni) in de parochiekerk als patroon gevierd.

Terwijl de moederkerk Drunen door kannuniken van Tongeres (24 juni) in de parochiekerk als patroon gevierd. 1744 den prelaat daartoe magtigde.

NIEUWE PAROCHIEKERK. — In 1870 beramde de pastoor D. H. van Lierop het plan van eene nieuwe kerk en liet de bouwstoffen daarvoor aankopen, doch de dood rukte den herder weg. Zijn opvolger sloeg handen aan het werk en jhr.

J. M. W. E. de la Court 1) legde den 15 april 1873 den eersten der fraaje kerk in den gothiken stijl der XIII eeuw, die onder de leiding van den architect C. Weber van Roermond hare voltoojning nadert.

RECTOREN DER KAPEL TE NIEUWKUIK.

1810. N. N.

In het jaar 1810 werd de St. Janskapel te Nieuwkuik, onder de zekere voorwaarden tot eene succursaal der parochiekerk van Drunen verheven.

1865. ANDREAS FRANCIOSI VAN DE VENNE.

Andreas Francisci de Venne ontving den 5 mei 1865 2) zijne benoeming als rector van St. Jans-altaar in de kapel te Nieuwkuik. Of hij slechts benedictaat was of de waarnemende rector der kapel, is moeylijk te beslissen; nogtans pleit voor het eerste, namelijk dat hij slechts gemeld benedict bezat, omdat in 1595 van een vicepastor wordt gesproken, en van de Venne in 1612 schijnt overliden te zijn, in welk jaar de abt van Tongerlo tot het benedictie van St. Jan benoemde Godefridus van Vlierden, kannunik van St. Jan te 's Bosch, die in 1621 daarvoor bedankte, wanneer den 17 mei Simon Adriani Ruys van *Westerloo* als rector door den abt werd voorgedragen. 3)

1595. JOACHIM VAN DEN BERGHE de Monte of Montani werd in 1580 pastoor van Zeelst, aannarade later het rectoraat van Nieuwkuik, dat hij den 27 mei 1595 aan Adrianus Lucae van den Bijnde wilde overdragen; toen hierop de institutie niet volgde, verkreeg van den Bijnde in 1595 de pastorf van Zeelst. 3) Of van den Berghhe toen het rectoraat behield, is onzeker. 4) In den presentatiebrieff heeft de rector *vicepastor of capellanus in Cuyck*.

De kerkvistatie van 11 november 1615 spreekt van den gemelden rector Godefridus van Vlierden, en de visitatie van 1623 vermeldt denzelfden van Vlierden als gewezen rector van het benedictie der H. Anna, waarover reeds gesproken is. Er bestonden alsdan te Cuyck 500 communicanten; van geen

1) De donataire de la Court, vrouwe van Onsenoort, heeft zich ten opzichte der kerk van Nieuwkuik zeer verdienstelijk gemaakt.

2) Cooverinex ms. I. 81 folio verso.

3) Archief bisdom 's Bosch. *Librer. promotionum.*

4) Zie *wt. Zeelst*.

eygenende. Het casteel, dat van een groten ouderdom is, word neffens de gansche heerlijkheyt van Onsenoort te leen ontfangen van de graafstijckheid van Holland, voor so veel die den Heer van Heusden verbeeld; het is rondsom met diepe en brede gragten voorzien. Onsenoort heeft geen kerk, maar een Capel gemeen met die van nieuw Cuijk, welke zy op gemeyne kosten onderhouden. Het is een oud zeggen, dat de Maas hier voorby plag te loopen en dat op het casteel of een toorn daarby staande eenigh tol plagt ontfangen te worden.

In de zeldzame *Beschryvinghe van het Landt van Heusden door Jacobum van Oudenhoven* van 1651 wordt op blz. 11 van deze heerlijkheid gezegd: „Honsoirt streckt oostwaert aen de Heerlijckheyt van Helvoirt (hiermede is zeker Vijmen bedoeld), West aen Herp, Zuyd aen Nieu-Cuyck, Noord aen Hedickhuysen.

Tot Honsoirt heeft de heer van Honsoirt een Huys ofte Kasteel, al vrij van eenen hooghen ouderdom, ende wordt dat Huys met alle (sherechte, hooghe ende laeghe daertoe behoorende, te Leen gehouden van de Graeffelijckheyt van Hollandt”.

Wanneer Onsenoort voor goed gerekend is tot Holland te behooren is onbekend. Waarschijnlijk zal dit gebeurd zijn bij de arbitrale uitspraak van 18 October 1374, waarbij in het geschil, dat bestond tusschen Hertog Wenceslaus en zijne vrouw Joanna, Hertogin van Brabant ter eenre en den Ruwaard Albrecht ter andere zijde over de grensscheiding van de Heerlijckheid Heusden, de dorpen Engelen en Vlijmen aan Holland werden toegewezen.¹⁾ Deze twist was in 1372 tot dadelijkheden overgeslagen en het was toen, dat de Brabanters onder Jan van Nederveen den brand staken in het Huis Onsenoort. Volgens de Vaderlandsche Historie van Wagenaar III blz. 309, alwaar deze brandstichting wordt medegedeeld, was de toenmalige heer van Onsenoort

¹⁾ Mollenberg, Onuitgegeven bronnen voor de Geschiedenis van Geertruidenberg blz. 19 en 20.

Laurens v
de HoogEerv
den V^m jaa
maakt hij t
van 1368 c
door Jor. Li
ger den O
mit alle ha
ende in dr
die tamerin
een erf. c
ende 55 hoc
pleghet.

Van wel
wijze hij i
is, blijkt
Ten tijde d
weder opg
blz. 184
mede: „di
„vlammen
„den Graa
bouw is t
alleen op
Onsenoort
oordeelen,
In 138
met Onse
beide hie
werd A r
van Jan
Van C
deze bez
Kuyste
ghelijck
¹⁾ Ook i
archief te

een groten ouderdom is, en zijt van Onsenoort te leen in Holland, voor zo veel geld; het is rondsom met . . . Onsenoort heeft geen met die van nieuw Cruik, houden. Het is een oud plag te loopen en dat op staande eenigh tol plagt

van het Landt van Heusen van 1651 wordt op egd: „Honsoirt streckt van Helvoirt (hiermede t aen Herp, Zuyd aen vsen.

an Honsoirt een Huys oghen ouderdom, ende te, hooghe ende laaghe ouden van de Graeffe-

gerekend is tot Holland ijnlijk zal dit gebeurd van 18 October 1374, ond tusschen Hertog oanna, Hertogin van raard Albrecht ter g van de Heerlijkheid Vlijmen aan Holland was in 1372 tot dade-

leen, dat de Brabanters brand staken in het landsche Historie van : deze brandstichting ige heer van Onsenoort voor de Geschiedenis van

Laurens van der Putte; dit klopt niet met hetgeen de HoogEerw. Heer G. van den Elsen op biz. 14 van den Ven jaargang van dit tijdschrift mededeelt; daarin maakt hij toch melding van den volgenden transportbrief van 1368 des Dinsdages voor St. Servaas: Transport door Jor. Laureyns van den Putte aan heer Rutger den Oude, Ridder, van: *de heerlijckheit van Honsoorde mit alle hare toebehoerten in hoghen, in leghen, in naten ende in droeghen, met 55 mergen lanst, die borch ende die tymeringhe, die in desen voors. 55 mergen staen ende een erf. cijns van 64 pond, 5 scilling sjaers payements ende 55 hoender sjaers, die men tot Honsoerde te ghelden pleghet.*

Van welk geslacht de verkooper was en op welke wijze hij in het bezit der heerlijkheid Onsenoort gekomen is, blijkt niet, evenmin wie de nieuwe eigenaar was. Ten tijde dat deze laatste haar bezat, zal het huis Onsenoort weder opgebouwd zijn, althans pastoor Schutjes deelt op blz. 184 van het Ve Deel zijner bekende Geschiedenis mede: „dit Kasteel met toren, in 1372 eene prooi der vlammen geworden, is in het jaar 1388 ten koste van „den Graaf van Holland herbouwd.“ Van dezen nieuwen bouw is thans alleen nog maar de toren over, die geheel alleen op eenigen afstand van het tegenwoordige kasteel Onsenoort staat, welk huis, naar den bouwtrant te oordeelen, gebouwd is in de tweede helft der XVIIe eeuw.

In 1382 werd Jan Kuyst Arent Dirckszn. met Onsenoort beleend, terwijl in 1396 — blijkens de beide hier voor gemelde beschrijvingen ¹⁾ — beleend werd *Arent van Wijck van Honsoirde, by doode van Jan Kuyst Arent Dirckszn. zijn Vader.*

Van Oudenhoven deelt aangaande de familie van deze bezitters blz. 34 t.a.p. het volgende mede: „De Kuyst'en hebben aengenomen den naem van Wyck, ghelijck dat blijkt uit de Heeren van Wyck ende van

¹⁾ Ook blijkens het rep. der leenen, berustende op het rijks archief te 's-Gravenhage.

Honsoirde, ende hebben de Kuystens Heeren van beyde dese Heerlijckheden geweest ende ghevoert het wapen van Wyck ghelyck oock de Poorters, nit dien stam ghesproten, met den naem van Kuyst-Poortor in oude Brieven bekend staen, ghelijck oock teghenwoordigh Dirck ende Jan Poortor tot Veen ende Wyck het wapen van Wyck noch voeren. 1)

Blijkens "Taxandria" t.a.p. was reeds eenige jaren vroeger een Bond Kuyst heer van Nieuwkuik gewor-

den, daar toech aldaar vermeld wordt: 1388, 12 Mey draagt Jan van Cuyck, heer van Hoegstrecten, over aan onsen *getrouwen man Bond Kuyst van Wyck t'ghericht ende die leerscheyt van Nieuwkuyc*. Vermits de heerlijckheden Nieuwkuik en Onsenhoort later altyd in dezelfde handen waren, zoo zal die van Nieuwkuik van dezen Bond-

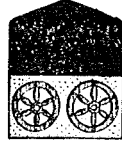
wijn Kuyst of van een van diens erven gekomen zijn aan de heeren van Onsenhoort. Zij waren echter atzondertjke heerlijckheden en hadden verschillende leenheeren; terwij Onsenhoort te leen gehouden werd van de Graeven van Holland, erkende Nieuwkuik als zijnen leenheerden

Graaf van Hoogstraten; dit blijkt o.a. uit hetgeen Mr. W. C. Ackersdijck daarover als volgt mededeelde in

de Geschied- en Aardrijkskundige Beschrijving der Stad en Meerij van 's-Hertogenbosch door Step'h. Hanewinkel

biz. 476: "Dit dorp is in 1383 door Jan van Kuyk, Here van Hoogstraten, als eenne Heerlijckheid uitgegeven aan Bondewijn Kuyst van Wyck, zoals dezelve ook altyd, en nog door den tegenwoordigen Bezitter van den Hertog van Hoogstraten is verheven. Nieuwkuik

hoorde in vroegeren tijd niet onder Brabant, maar onder

v. Wijk.

1) Van Oudenhoven t. a. p. biz. 28 deelt over dit wapen het volgende mede: Die van Wyck voeren twee goele Raeykens in eenen schilt half sabel ende half Gont, ende stelt die Gont-hooven pag. 145 onder de rancken of sprancken van den Huyse van Honsdon daer nochtans dat Huyse van Hensden maar een Rat en voorde.

het Land van Luik, en betaalde in de Quotisiatiën van hetzelfde, hetwelk in de XVIIe eeuw oock door die van Nieuwkuik is aangevoerd met dat gevolg, dat zelfs H. H. Mog. den 10 July 1636 verklaarden, dat Nieuwkuik ressorteerde onder den Lande van Luik. Naderhand is zulks echter anders begrepen en Nieuwkuik is onder de Generaliteit gekomen en gelieven en op denzelfden voet als een Meierij'sch dorp behandeld".

Thans vormen Nieuwkuik en Onsenhoort éene burgerlijke gemeente.

Arent van Wyck voornoemd werd blijkens een handschrift, gheheeten "Geslachtsregister en korte levensbeschrijving der aloude Heeren van Hensden", voorkomende onder no. 497 der handschriften in voorschreven catalogus vermeld, volgenderwijze met Onsenhoort beleend: *Aelbrecht* etc. doen condt allen luden, dat wy verlydet hebben ende verlyen mits desen brieve Arent van Wyck van Honsorde dat huys tot Honsorde mit allen gerechtiche, hoge en lage daertoe behoerende ende him aengecommen is bi doode Jan Cuyst Arents Dirckzoens syns vaders, die dat van ons te lyen te houden plach. 7 July 1396.

Blijkens hetgeen pater van den Elsen in dit tijdschrift t. a. p. nog mededeelde, heeft deze Arent van Wyck, heer tot Honsorde, ghebden goeden mumen mit der stat van Hussen ende mit den lunde van Lussen van den oudsten ende van den besten, dat sy luyhen willen hoer beste conde ende ghelochghenisse vaer aff dat men Honsorde ghehouden heeft, waarna de door hem vermeldde mannen, — er waren er bij, die heugenis hadden van 60, 70, 80 en 85 jaren leug, ... geluyden, dat Onsenhoort een leen was, dat van de grafelijckheid van Holland arhing, en, voegden zij er bij: *oec en hoerde wy nie van onsen ouderen ghesegghen, dat men ye Honsorde van Brabant hielde of dat die van den Bossche ye emnich inghebeden hadden tot Honsorde van rechts weghen*. 1428 op St. Bavenavond.

Van Oudenhoven t. a. p. leert ons kennen den,

die Arend van Wijck in het bezit der heerlijkheid Onsenoort opvolgden. Zij waren als volgt:

Anno 1436 Arent van Wijck 1) by doode van Arent van Wijck synen Vader.

Anno 1439. Arent van Wijck by doode van Arent van Wijck synen Vader. 2) Ende in 't selve Jaer Joost van Wijck van Honsorde by doode van Arent van Wijck synen Vader. De vrouw van dezen Joost van Wijck leert men kennen uit de navolgende oorkonden, voorkomende in meergemeld handschrift no. 496:

Wy Glaes Buys Henriczsoon ende Boudewijn Bertolszoon van Wijck, scepen in Hensden, tugen onder onse zegel, alsoe Jan van Nederveene 3), ambachtsheere van Dierclant, als oem ende curator van Hubrecht van Wijck, heere van Onsenoort ende van Nieuwe Cuyck, ter kennisse is gecomen, dat een gervenamt Marie Jans huysvrou, inbegeseten ende wonende binnen de heerlijkheit van nieuwe Cuyck voirs., hat gervordert heeft Jonctrou Agnes van Nederveene 4) weduwe wylen Joost van Wijck, heere was tot Onsenoort, syne suster, die moeder van den voirs. Hubrecht, synne wylen Joost van Wijck, heere was tot Onsenoort ende Cuyck voirs., te recht te betrecken voor die wekhouderen van Hensden ter saken van zekeren aentast, die de wedue voirs. ofte heer officier ende dieners in der heerlijkheit van Nieuwen Cuyck gedaen hadden in den

1) In het voormelde handschrift no. 496 wordt nog gezegd: Arent van Wijck word in een handteest des Jaers 1437 gemaent heer van Hensden. Id. van Oudenhoven t. a. p. blz. 25. In 1443 was hij kastelen van Hensden.

2) Hij was lid der III. L. Vr. Broederschap te 's-Hertogenbosch en overleed bijkens do ledenijst dier broederschap in 1488. Hij was gehuwd met Elisabeth van der Volden.

3) Zie over de familie Nederveen: s. van Leenwen Batavia Illustrata II, blz. 1024.

4) Hare ouders waren Jan van Nederveen en Agnes van Neltwijck.

personen van de vorn. Marie voor sekere forfeyten, datn dicselue Marie Jans huysvrou inne bevonden was enz. soo heeft die voirs. Jan van Nederveenen in den name als voor opelyck geprotesteert etc. 18 Sept. 1531.

Genoemde Joost van Wijck zal door Schutjes t. a. p. blz. 185 zekeryk bedoeld zijn, waar deze schreeft „Den 19 Julij 1510 bewilligt de prelat van Tongerlooc op verzoek van Jo. Jan van Wijck, heer van Cuyck ende Onsoort, van den schout Jan Wouterss. en van den kapelmeester Reynaert Reynaerts, dat elken dag, ook op Zon- en feestdagen, de hoogere feesten uitzonderd, de Heilige Mis in de kapel 1) van Nieuwkuik mogt gecelebreerd en tevens het woord Gods verkondigd worden: deze vergunning mogt echter zoo min mogelijk tot schade van den pastoor van Drunen (alwaar de moederkerk stond) vers.trekken; de naburen van Nieuwkuik en Onsenoort moesten daarom in het onderhoud van den rector der kapel voorzien.

De zoon van Joost van Wijck, Huybrecht van Wijck, werd bijkens het leenregister en van Oudenhoven in 1517, by doode van Joost van Wijck, zynen vader, met Onsenoort beleend.”

Volgens eenen kwartiersstaat, vermeld in het jaarboekje van Sassen 1892, blz. 768 heette de vrouw van dezen Huybrecht van Wijck, Bachelien. In „De voor-malige heerschap Malsen en het geslacht van Malsen” blz. 72 noemt de heer Anspach haar daarentegen Beukelaer en zegt, dat hare moeder eene Sanelijn van Herenthout 2) was; hij beroept zich daarvoor op een handschrift van van Spaen.

1) Deze kapel is in 1648 door de Protestanten aan de Katholicken ontnomen en op 2 Juni 1746 geheel afgebrand door een brand, die ten gevolge van een felle wind van Vlijmon naar Nieuwkuik on Onsenoort was overgeslagen.

2) Volgens Dumont Fragmens Géral. III, blz. 71 huwde Philippe Beukelaere, burgemeester van Antwerpen, met Adriana Sanelijn. Was deze een dochter van Adriaan Sanelijn († 1515) en Catharina van Brimen († 1512)?

De kwartieren zijn op dezen staat in elk geval geheel door elkaar gehaspeld. Het is niet mogelijk te beslissen of het kwartier Bachelier of Beuckelaer moet zijn. Bachelier en Wymaer zijn beide Antwerpse geslachten. Beuckelaer is uit het land van Heusden. Philippe de Beuckelaer, schepen en burgemeester te Antwerpen (1509-72) behoorde waar-

schijnlijk tot een ander geslacht.

Op Huybrecht van Wijck volgde in het bezit van „dat Huys tot Hontsoerde mit allen gerechten, hooge ende lage, daer toe behorende, zooals in haren verlei-brief geschreven staat, anno 1534 *Tonckwouwe Agnes van Wijck, by doode van Huybrecht voortgeschreven haren Vader*. Nog vind ik: Hu-berta van Wijck genaamd van Onsen-ort (st 17 Juni 1628), huwde tusschen 1600 en 1620 Gerard van Oudheusden v. Malsen. Heer van Oudheusden (st. 1641), zoon van Wouter, heer van Oudheusden, en Cornelia Spie-ting van Wel.

Wie hare ouders waren heb ik niet kunnen opsporen. Zij huwde met Carel van Malsen, ridder, zoon van Adriaan, pandheer van Tilburg en Goirle, en Josina van Blaesvelt; evenals zijn vader was hij ook pandheer van Tilburg en Goirle. Hij behoorde in 1566 tot het Verbond der Edelen ¹⁾ en stierf in 1587. Zij overleed in 1583 en is volgens voorzeggd handschrift van van Spaen met deze kwartieren begraven:

Wijck. Beuckelaer. Neerveen. Sandelijn van Herenthout. Zij wonnen deze vijf kinderen:

1. Huybert van Malsen, geboren 1555, 27 Febr. 1588 beleend als pandheer van Tilburg en Goirle, was heer van Feursum en stierf 22 Maart 1612; hij huwde te s-Gravenhage in 1582 Otbelina van Hargen, dochter

¹⁾ J. te Water, Verbond der Nederl. Edelen III, blz. 3.

van Splinter van Hargen, beemraad van Schieland (1553-74) en vrouwe van Oosterwijk, Houweningen en Crayesteyn (st. 1615); hunne dochter Maria van Malsen, vrouwe van Houweningen, erfdochter van Tilburg en Goirle na doode van haren broeder Adriaan, huwde Antony Schetz, baron en later graaf van Grobben-donck, heer van Durbuy, Koningsgezind gouverneur van s-Hertogenbosch in 1629.

2. Adriaan van Malsen, *die volgt*.

3. Robert van Malsen, kanonik ten Dom van Utrecht, huwde in het klooster van Berne 1562 Maria Spiering van Wel, dochter van Jan Spiering van Wel en Anna van Borssele, die als zijne weduwe kinderloos overleed 3 Juni 1619 en begraven is te Boxtel.¹⁾

4. Paulus van Malsen.

5. Anna van Malsen, 29 Nov. 1620 te Utrecht overleed, huwde Derk van Haestrecht, pandheer van Drunen en Gansoyen.

In 1588 was hij kapitein van een vandel onder zijn oom Diederick Sonoy. Zijne ouders waren Goyert van Haestrecht, heer van Drunen en Gansoyen en Josina van Malsen.

Adriaan van Malsen hiervoor genoemd, 1583 na doode zijner moeder beleend met Onsenort en Nieuwkuik (van Oudenhoven t. a. p. deze beleening vermeldende noemt hem *Tonckheer*), stierf 6 Juni 1638, bijkens zijn rouwbord, dat in de Kapel te Nieuwkuik hing; hij had in 1628 van den koning van Spanje de heerlijkheden Tilburg, Goirle, Drunen en den tol van Venloon (Loon-op-Zand) gekocht, ²⁾ en huwde Josina van Varick, dochter van Jan en Maria van Erp; zij stierf 24 Dec. 1641. Haar rouwbord werd in de

v. Erp.

¹⁾ Jaarboekje van Sassen 1891, blz. 561.

²⁾ Jaarboekje van Sassen 1892 blz. 757.

³⁾ Deze was eeno dochter van Joost van Erp, hoofdman van het land van Cuyk in 1555 en Margaretha van Galen.

de Roye, dochter van Bernard Willem de Roye, brigadier-generaal der Staatse Infanterie, die zich bij het beleg van Bergen-op-Zoom in 1747 zeer verdienstelijk maakte. ¹⁾

Hare moeder was Antonia Johanna Howard, de dochter van William Howard-Mowbray en als zoodanig gesproten uit het doorluchtige Engelsche huis van dien naam, welks hoofd thans den titel voert van hertog van Norfolk, Graaf-Maarschalk en erfelijk Maar-schalk van Engeland, Graaf van Arundel, Surrey en Norfolk, Baron Fitz Allen, Cunn, Oswaldestre en Matravers, Eerste Hertog, Graaf en Baron van Engeland, en Post-meester-Generaal van Engeland, Schotland en Ierland en tot welk Katholiek geslacht ook de tegenwoordige gezant bij ons Hof Sir Vincent Howard behoort. ²⁾

Jan Halff-Wassenaar en Joanna Everarda de Roye, overleden beiden te 's-Gravenhage: hij in 1782, zij in 1784; zij werden begraven in hun grafkelder te Nieuwkuik. Uit hun huwelijk sproot — behalve een dochter, die slechts één maand oud werd — een zoon Bernardus Jacobus Halff-Wassenaar, die heer was van Onsenoort en Nieuwkuik.

Hij was 7 September 1746 geboren en huwde 29 April 1771 te Vucht Petronella Jacoba Maria van Engelen. Zij was een dochter van Rudolph Arnold van 's-Hertogenbosch en 26 Juni 1770 overleed, en van Engelén, die 19 September 1719 was geboren te 1711 was geboren en 3 November 1771 stierf. ³⁾

Rus Kerckman kinderen zijn van Jan, is de bewering van Herald. Bibl. 1878 bidz. 49 onjuist. Zie over den Binkhorst (een ridderstot nabij 's Gravenhage) v. d. Aa, in voce. ¹⁾ Zie Taxandria V, biz. 209 e. v. ²⁾ Zie Deobrett's Peerage en Almanac de Gotha, in voce Norfolk. ³⁾ Zie Alg. Ned. Fam. II, bladz. 180, (genaal. van Engelen).

afstammelingen in 1679 de titel was verleend van graven des H. Roomschen Rijks.

Anna Isabella van Nassau-Lalecq, was 22 Januari 1765, dus kort voor haren echtgenoot, gestorven. Na zijn dood kwamen Onsenoort en Nieuwkuik, zoo wel als Oyen aan zijn broeder Leonard Hoerfft, die 9 April 1697 te 's Gravenhage was geboren en die evenals zijn vader en zijn broeders in krijgsdienst was getreden.

Hij werd 2 November 1748 aangesteld tot generaal-majoor, den 14en Maart 1766 tot luitenant-generaal der cavalerie, terwijl hij ten slotte voorzitter werd van den krijgsraad en in 1772 overleed.

Hij was gehuwd geweest met Margaretha, de dochter van Jan Elbo bij Maria Margaretha Karsseboom; zij was in 1701 geboren en overleed 31 October 1762.

Twee zoons zijn uit dit huwelijk geboren, in wier kinderen deze tak der familie Hoerfft echter in 't begin der negentiende eeuw uitstierf.

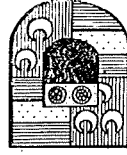
Leonard Hoerfft heeft de heerlijke heden Onsenoort en Nieuwkuik den 24en September 1743 verkocht aan Joannes Halff-Wassenaar; deze was in 1706 geboren als zoon van Joer Adam Halff-Wassenaar, ¹⁾ heer van Stad-aan-'t-Haringvliet bij Sophia van der Linden.

Hij huwde 19 Januari 1743 Jvr. Joanna Everarda

¹⁾ De zuster van Adam, Maria H.-W. was bij T. Timmers moeder van twee kinderen: de dochter Maria Johanna Timmers huwde Jan Kerckman, heer van den Binkhorst. Ik vermoed, dat Gertrudis Jacoba Kerckman van den Binkhorst (zie Taxandria VII, biz. 252) een dochter was van dit echtpaar.

Als peter en meter over hare dochter komen voor Maria Johanna Timmers, vrouwe van den Binkhorst en de heer Petrus Theodorus Kerckman.

In geval deze Gertrudis Jacoba K. en Petrus Theodo-

Petronella Jacoba Maria van Engelen, die 23 Februari 1745 te 's-Hertogenbosch het levenslicht zag, had in het Klooster Berlaymont te Brussel hare opleiding ontvangen; zij stierf te 's-Hertogenbosch 1 Januari 1823. Haar echtgenoot werd 4 April 1795 bij de eerste vrije volkskenoze gekozen tot lid der Bossche Municipaliteit. Bij de vestiging van het Koninkrijk Holland werd hij lid van het Wetgevend Lichaam, terwijl hij in dato den 25en van Oogstmaand 1808 door koning Lodewijk Napoleon tot ridder der Unie werd benoemd ¹⁾ onder den naam van van Wassenaar van Onsenoort.

Hij overleed te 's-Hertogenbosch 20 November 1810. Uit zijn huwelijk waren geboren vijf dochters en een zoon.

Vier dezer dochters traden in het huwelijk: de oudste Jacoba Mechtildis Halff-Wassenaar met J^r Mr. Johannes Josephus Franciscus van Zurpèle te Vucht; de tweede — Rufina Jacoba — met Jacob Cornelis Balthasar van Bommel; de derde Antonia Joanna Barbara, op Onsenoort 27 October 1799 met Joannes Franciscus van Rijckevorsel; de jongste Everarda Francisca werd in 1810 met diens broeder Augustinus Theodorus van Rijckevorsel, van wien de baronnen en jonkheeren van Rijckevorsel van Kessel afstammen, in den echt verbonden.

²⁾ Zie Gedenkboek van de Koninkl. Orde der Unie blz. 156, waar hij genoemd wordt Bernard Jacob van Wassenaar van Onsenoort. Ten tijde, dat hij heer van Onsenoort was, werd dit kasteel beschreven als volgt: Onsenoort of Hondsoort, een modern gebouw, liggende rondom in zijne graf, van 't oude kasteel is niets anders meer over als een vierkante toren, staande achter het tegenwoordige gebouw; de muren van den toren zijn verwonderingswaardig recht uit hoofde der dikte; men vindt in dien toren verschillende aanzienlijke kamers, alsmede het gevraagdhuis. (Duitsche Warande 1875 blz. 264.)

De eenige zoon Mr. Jacob Willem Halff-Wassenaar, die 5 Februari 1775 te 's-Hertogenbosch was geboren, trad na den dood van zijn vader in het bezit van Onsenoort en Nieuwkuik, terwijl het vruchtgebruik daarvan tot aan haren dood aan zijne moeder bleef.

Koning Lodewijk Napoleon benoemde hem 20 Januari 1808 tot lid van de Vroedschap te 's-Hertogenbosch en plaatsvervangend wethouder; toen het Koninkrijk Holland door Napoleon bij zijn rijk werd ingelijfd werd hij als zoodanig 12 Mei 1810 bevestigd; de keizer benoemde hem tot lid van den Raad van het Departement des Bouches du Rhin, later tot president van het Kanton Waalwijk.

Nadat ons land zijne onafhankelijkheid herwon en een nieuwe staatsregeling werd ingevoerd werd hij bij Ordonnantie Besluit van 28 Augustus 1814 opgenomen in de Ridderchap van Noord-Brabant en als zoodanig komt zijn naam voor op de Eerste Lijst van Personen, wier namen en titels op de registers van den Hoogen Raad van Adel zijn ingeschreven en wel onder den naam van Halff-Wassenaar van Onsenoort. Hij was sedert dien ook lid der Provinciale Staten van Noord-Brabant en districts-commissaris. Hij overleed te 's-Hertogenbosch 5 Februari 1837.

v. Willigen. regeringsraad van den Keurvorst van van Françiscus Antonius v. W., ¹⁾

Den 15en November 1803 was hij aldaar in het huwelijk getreden met Barbara Jacoba van Willigen. Zij was geboren te Ravestein 12 October 1775 als dochter van Françiscus Antonius v. W., ¹⁾ regeringsraad van den Keurvorst van Beieren te 's-Gravenhage, bij Maria Anna van den Broeck en overleed 16 November 1857 op Onsenoort.

Zij waren de ouders van twee kinderen: een zoon Jhr. Mr. Frans Frederik Halff-Wassenaar, rechter te Breda, die

v. d. Broeck.

¹⁾ Zie over dit geslacht Taxandria IV, blad. 162.

de heer *van der Horst* -
1853
van der Horst tr. *van der Horst* te *van der Horst*
179-1865

met gansen trou

Redactie en Administratie: Abdij „Mariënkroon“ Nieuwkuyk

Abonnementenprijs f. 2,50 - Buitenland f. 3,25

Betaling van abonnementen en advertenties: A. v. d. Meerendonk, Jullianstraat 13, Vijfmen - Giro 1072672

14e JAARGANG

MAART 1964

NUMMER 3

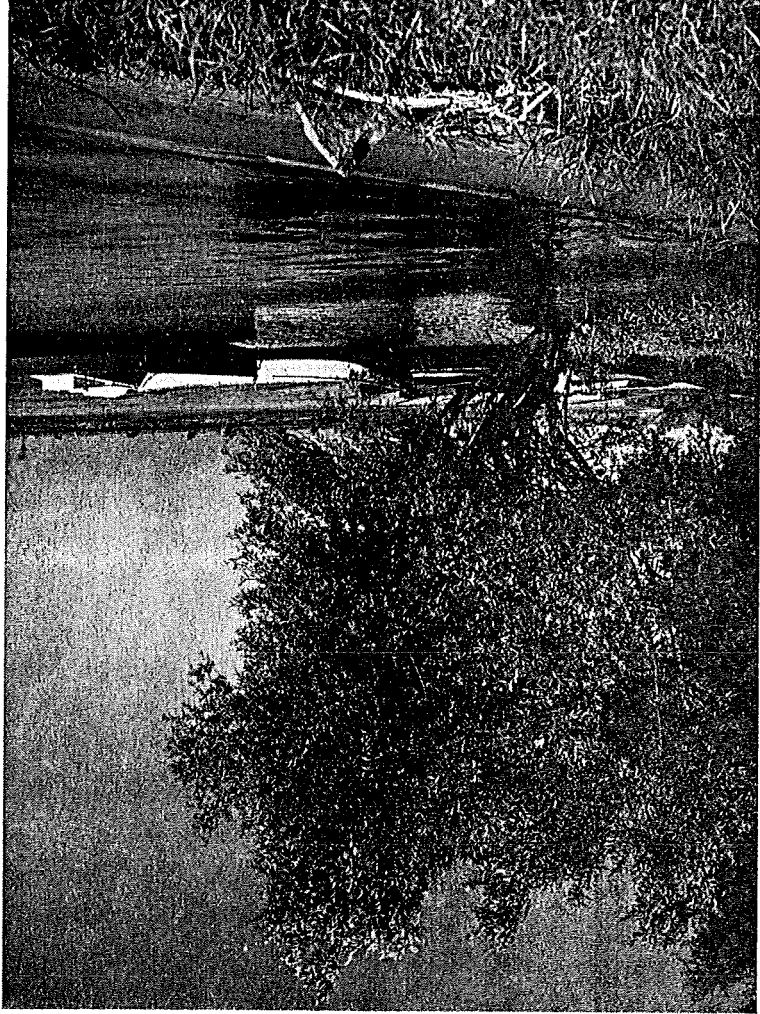
HET GESLACHT VAN WIJCK UIT „DE KLEI“

Het geslacht van Wijck (Wic, Wyc) is z6 oud, dat men zijn oorsprong wel in het begin der Middeleeuwen zal moeten zoeken. De oude „gezeten“ boeren uit het Land van Altena wisten in de vorige eeuw nog veel te vertellen over de van Wijcken en de geslachten die aan hen verwant waren ¹⁾.

Zij voerden, blijkens hun zegels en de wapens, die op hun grafzerken nog staan gegraveerd: van sabel, een gouden schildhoofd, beladen met twee Heusdense raderfjes van keel. Helmteken: een raderfje uit het schild tusschen een antieke vlucht van keel en sabel.

Dit wapen komt overeen met dat der van Wijck's, die in de vorige eeuw te Millaan woonachtig waren, en dat der van Wijck's, die de heerlijkheid Onsenoort gedurende eeuwen in hun bezit hadden. Zij bewoonden in die hoedanigheid het slot, waarvan de thans nog bestaande machtige toren aangeeft, dat het oorspronkelijk een versterkt huis moet zijn geweest. Deze laatste voerden echter een ander helmteken volgens „Gelre“ en wel: twee buffelhorens van sabel en van goud, elke horen beladen met twee half over elkaar geschoven raderfjes, die van de rechter

1) Deze waren o.a. Spiering van Aelburg, Kievit van Veen, van Drongeleu uit Eethen, van Rijswijck uit Woudrichem, Loeff, de Bye en Boom uit Drunen en niet te vergeten de van Ammeroy's, Ledden van deze geslachten treft men regelmatig met de positie's van schout of drossard aan.

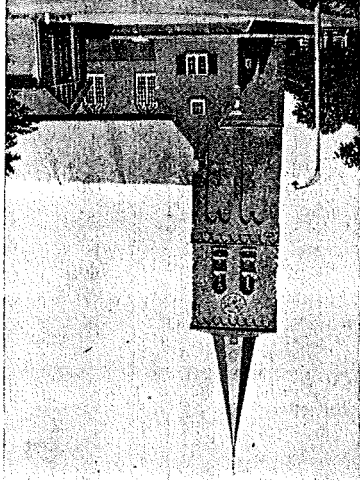
Gezicht op de Maas

Foto Feyen

MIEUW CUM

grafzerken voorzien zijn van hun vonds gevoerd wapen⁶⁾, dat zo'n indruk moet hebben gemaakt op onze voorouders bij hun bezoek aan de St. Jan.

Of er nog afstammelingen in leven zijn van deze van Wijck's, of van die die de heerlijkheid Onsenoort in hun bezit hadden, heb ik tot op heden niet kunnen achterhalen. Wel bestaan er nog vele nakomelingen uit vrouwelijke lijn, die hun afstamming kunnen bewijzen. Maar deze voeren een andere familienaam en de meesten hebben nog nooit over een familie van Wijck horen praten.

Ned. Herv. kerk te Wijk (N.-Br.)
 Voormalig R. K. kerkgebouw, daterend uit de 15e eeuw. Langwerpig met hoge spitsetoren. Thans bij de Nederl. Hervormden in gebruik.

In ieder geval leefde er in de XIXe eeuw geen bekend geslacht van Wijck meer in Noordbrabant. Wel trof men in 't begin der XVIIe eeuw te Willemsaan: Robrecht Gysbertsz. van Wijck, die gehuwd was met Mayke Gommers, en waarvan in 1662 nog in leven waren: a. Alet van Wijck, gehuwd met Aert Michielse van der Sterren; b. Jan van Wijck; c. Syke van Wijck, gehuwd met Aert Jacobs van Engelen; d. Gysbert van Wijck, gehuwd met Aleyt van den Heuvel, wed. Bastiaen Geritse van der Moer⁷⁾. In 1763 was Jan van Wijck, schout van Genderen, gehuwd met Gysberijf van Baard-wijck. Zij hadden drie kinderen: Mathijs van Wijck; Toon van Wijck;

6) Dr. C. F. Xav. Smits. De grafzerken in de kathedrale Sint Janskerk van 's-Hertogenbosch; I, 196-197.
 7) Ms 2; p. 18.

horen van goud en die van de linker horen van keel. Ook moet nog worden opgemerkt, dat zij oorspronkelijk een gekroonde helm voerden. Was er destijds maar één familie van Wijck van aanzien in de stad en het land van Heusden en Altena, dit sloot niet uit, dat er verschillende families werden aangetroffen, die de twee Heusdense raderties in een schildhoofd voerden (zoals de van Druenen's) en - gezien de belangrijkheid van het geslacht - spreekt het vanzelf, dat er destijds ook van Wijcken waren, die langs vrouwelijke lijn uit het oude geslacht waren voortgekomen. Een tak der familie vanden Wiel (Kuyt vanden Wiel) nam echter het wapen van Wijck in haar wapen op in de vorm van een vrijkwartier, als gevolg van afstamming uit Geertuid Dirckdr. Kuyt van Wyc, die in het begin der XVe eeuw met Dirck vanden Wiel was gehuwd²⁾.

Aangenomen wordt, dat dit geslacht, evenals sommigen van Veen's, van Hedichuyssens, van Heesbeens, van Dronghelens, e.a. uit de oude Heren van Heusden zouden zijn voortgekomen. Dit is toch nog toe niet bewezen, alhoewel dat hoogstwaarschijnlijk is. Maar het is de vraag of de sage gegrond is, die zegt, dat het Heusden's rad het spinnewiel moet betekenen van de Engelse koningsdochter, die haar land ontvluchtte om haar aanstaande man op het vasteland te volgen.

Het geslacht van Wijck ontleent zijn naam aan het oorspronkelijk allodiaal goed „Wijk“, gelegen nabij Aalburg in het Land van Heusden en Altena. Jhr. van Sassee schreef reeds over hen in 1900, in verband met de heren van Onsenoort en Nieuwkuyl³⁾. Daarna volgde in 1906 de heer A. F. van Beurden met zijn publicatie „Het Missale van de Kerk van Wijk“, terwijl de heer A. v. Bokhoven onlangs in „De Brabantse Leeuw“⁴⁾ extracten uit de Hollandse leenboeken heeft gegeven, waarin de van Wijck's menigmaal voorkomen, evens voorzien van aanvullende aantekeningen. Ook publiceert Pater Tarctius verschillende gegevens over dit geslacht⁵⁾, terwijl het werk van Mr. Maris over de „Ulrechtse Lenen“ leenverheffingen van de van Wijcken uit Wijk bevat.

Alhoewel er dus reeds het een en ander werd gepubliceerd over de van Wijck's die de twee Heusdense raderties voerden, kan van het samenstellen van een enigszins volledige stamboom voorlopig nog geen sprake zijn.

Wij willen ons thans alleen bezig houden met een tak, die niet alleen gegoed was en in de vroedschap zat van Heusden en omgeving, maar ook in de Meijerij van Den Bosch voorkwam en waarvan de nog bestaande

2) Br. Leeuw, 1962, 50.
 3) Tax. 1900, 282.
 4) Br. L. 1961-1963.
 5) M.G.T. IV, 65-69. Zie ook in dit tijdschrift: B. W. van Schijndel: Aantekeningen betreffende een paar Heren en Vrouwen van Onsenoort; II 63-64.

Schors, Ruin en Leer

Oude leerlooierijen gebruikten vroeger de schors van eikenbomen en van zwaar eikenschonharhout om het looistof, dat zich in deze schors bevindt. In dit artikel wilden we eens proberen niteen te zetten hoe dit allemaal kon worden, daar de schors dan weer vast aan het hout zat.

De schors werd eerst gedroogd voordat deze in bossen, gebonden met twee banden, naar de looierij werd gebracht. Om te drogen werd de schors los tegen een schutting gezet. Deze schutting bestond uit twee palen met een dwarstat. Onder de schors werden tak-

den. Men begon met het schonharhout te hakken, maar nooit werd er op één dag meer gehakt dan op dezelfde dag kon worden geschild. Dit schillen wordt „blekken“ genoemd. In het voorjaar, als de knoppen begonnen te zwellen, was het de tijd om het hout te kap-

aanwezig. In een vroeg voorjaar was dat in de laatste helft van april en bij een laat en nat voorjaar in het begin van mei.

De beste schors in kwaliteit was die van de schors. Hiervoor werden aparte molentstenen gebruikt. Dit schorsmalen was wel een erg

omtrek van zes à zeven centimeter, werd met een blekstok losgestoken. (Zie foto 1).

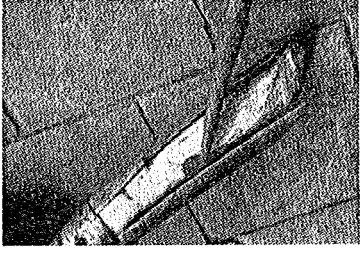

Foto 1: Blekstok

maat de geklopte schors had minder waarde, ongeveer 50 gulden de 1600 kilo.

Als de ruïn (de tot poeder gemalen eikenschors) in de leerlooierij haar taak had vervuld, dan werd deze op een hoop gegooid en had voor de looier geen waarde meer.

Maar gedroogd kon de ruïn nog gebruikt worden als brandstof. De boeren in de Meierij kwamen dit nog halen met de „hoogkar“ voor één kwartje de hele vracht. Meest-

Peter van Wijck 8). In die tijd leefde te Oisterwijk een van Wijck, wiens zegel een wapen vertoont: nl.: gedeeld: I. vijf bezanten of koecken, geplaatst 3 en 2; II. drie stokken of degens, paalsgewijs geplaatst, de punten omhoog. Helmtken: twee bezanten of koecken boven elkaar tussen een moderne vlucht 9). In de Langstraat wonen nog steeds van Wijck's, maar die allen geen gemeenschappelijke stamvader hebben 10).

I
Hannaert van Wijck, geboren omstreeks 1260, tr. N.N 11), waaruit:
I. Hugo, die volgt II.

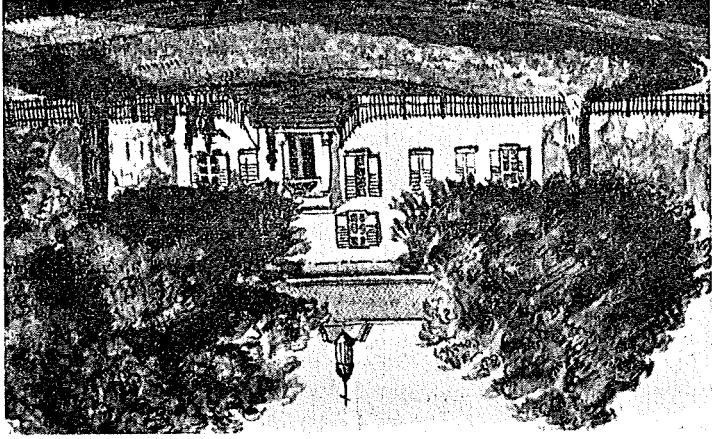
II
Hugo Hannaerts van Wijck, geb. omstr. 1290, Hollands leenman voor land te Hedikhuiszen (1339), tr. Hille Willem Hermans van Hedichuyzen 12), waaruit:
I. Hannaert, die volgt III.
2. Willem van Wijck, verm. 1339 13).
3. Herman van Wijck, verm. 1339 14).

III
Hannaert Hugensoen van Wijck, geb. omstr. 1320, Hollands leenman voor een goed te Hedikhuiszen (1339, 1364 15), tr. N.N., waaruit:
I. Hugo, die volgt IV.

Brussel
B. W. van Schijndel
Wordt vervolgd

- 8) Idem, p. 210.
9) A. G. R. Brussel, Leenhof A. D. 287/748.
10) De van Wijck's uit Waalwijk, waartoe behoort Mr. Frans van Wijk, wethouder van Amsterdam, schijnen een afzonderlijke stam te vormen.
11) Br. L. 1961, 145, Henri Pirenne, Le livre de l'Abbe Guillaume de Ryckel (1249-1272), blz. 173. Dicc van Wijck wordt reeds in 1260 vermeld in verband met Babloniën-breck.
12-15) Ibidem. Idem.

- 3 Aert van Wijck, sterft v. 1447 25).
 4 Jan van Wijck, verm. 1447 26).
 5 Oda van Wijck, tr. Claes van Berckel 27). Deze kreeg van zijn vader, Gerard Claesz. van Berckel, Heer van Asten, 2000 En-gelsen nobelen 28).
 6 Willem, die volgt V-2.
 7 Adriaen van Wijck, pastoor van Hardewijk (neef van van Rijswijk), testeert op 29-11-1447 29).
 8 Elisabeth van Wijck, verm. 1447 30).
 9 Luytgardis van Wijck, verm. 1447 31).
 10 Christina van Wijck, tr. Peter Steenwech, uit een voornaam geslacht uit Den Bosch (1447) 32).

Kasteel Onsenoort, 18e eeuw.

- 24) Br.L. 1961, 189.
 25) R.A. Antwerpen. Kerkelijke Archieven. Karthuizers. Reg. no. 34, folio 50 verso, testament van de heer Adriaen van Wijck, pastoor van Hardinxveld.
 26) Ibidem. Idem.
 27) R.A. s-Hertogenbosch. Reg. no. 1209, folio 95 verso-1438.
 28) S.A. Leuven. Schepenregister no. 7305, pinksteren 1405.
 29) R.A. Antwerpen. Karthuizers. Reg. no. 34, folio 50 verso.
 30-32) R.A. s-Hertogenbosch. Reg. no. 1218, folio 278-1447.

1887 nog 181 ha aan „hopplanten“ hadden, in 1888 nog 145 ha, maar in 1889 nog slechts 80 ha. Na die tijd is menigeen vooral door Viljmen, Haarsteeg en Nieuwkuyk hebben de hoge prijzen uitgelopen uitstekende buitenlandse hop hier te planten en velen slaagden daarin uitmuntend. Schoorvoetend probeerde men in 1904 met het kweken van Saarzer hop. Zo begint in deze strek weer hier en

Marinus van den Bosch

HET GESLACHT VAN WIJCK UIT „DE KLEI“

Vervolg

IV Hugo Hannaeertsoen van Wijck, geb. omstr. 1350, Hollands leenman voor een goed te Hedikhuisen (1377) 16), vermoedelijk identiek met de Hugo van Wijck, die in het missaal wordt vermeld 17). sterft omstr. 1404 18), tr. N.N., waaruit:
 1. Hannaert, die volgt V.
 2. Leonys (Laurys) van Wijck (misschien waren Leonys en Laurys twee broeders, dan moet natuurlijk de opstelling anders zijn), schepen van Heusden (1427, 1436), zegelt met het wapen van Wijck (met barensteel) 19), Hollands leenman (1405), tr. 1. jonkvrouw Aleyt van Heeswijk 20), tr. 2. jonkvrouw Heyl-wich van Giessen 21), waaruit uit 1e huwelijc:
 a. Hugo van Wijck, schepen van Heusden (1447), zegelt met het wapen van Wijck 22), Brabants leenman 23), waaruit een dochter, Aleyt van Wijck, tr. Jan vanden Velde genaemt

- 16) A.R.A. s-Gravenhage. Reg. no. 242. Leenregister Holland, folia 203-206.
 17) A. F. van Beurden. Het Missale van de kerk van Wijck, p. 40.
 18) A.R.A. s-Gravenhage. Reg. no. 242, folia 203-206.
 19) J. Th. de Raadt. Scenax Arnorés des Pays-Bas et des Pays Avoisinantes; IV, 240.
 20) Br.L. 1961, 146. (Zie ook het missaal).
 21) Ibidem. Idem.
 22) J. Th. de Raadt; o.c. IV, 240.
 23) A. G. R. Brussel. Leenhof. Reg. no. 15, 240 verso. S.A. Breda. Reg. no. 415, folio 192-1500. Hugo Jacobszn. van Wijck, echtg. van Odyle van Oesterzeel wordt in 1500 te Breda vermeld.

V
Hannaert Huguens van Wijck, geb. omstr. 1380, Hollands leenman (1404, 1431) voor een goed te Hedikhuzen, sterft v. 1447 33), tr. N.N., waaruit:
1. Hugo van Wijck, verm. 1437 34). Het is misschien deze Hugo van Wijck, die gaarne met Jan van Wijck en Baudewijn Kuyst van Wijck naar het H. Land had willen rijden, om daar tot ridder te worden geslagen, maar door ziekte werd verhindert om mee te gaan (missaal, p. 21).
2. Merten van Wijck, verm. 1438 35).
3. Hannaert van Wijck 36).
4. Christine, die volgt VI.

VI
Jonkrouw Christine van Wijck, geb. omstr. 1402, bezat een Hollandse leen te Hedikhuzen, sterft omstr. 1481, tr. Jan Suernont, drossaard van het Land van Heusden (1431) 37). Hij noemt zich „van Wijck”, evenals al zijne nakomelingen, en was eerst gehuwd geweest met jonkrouw Elisabeth van Hambroeck genaemt Beversluys 38), (dr. Peter van Hambroeck en Joanna van Gagedonck) 39), die hem een deel van het leengoed „Den Emer” had aangebracht. Hij had de navolgende kinderen:
uit eerste huwelijk:
1. Jonker Jan van Wijck, verm. 1472 40).
2. Jonkrouw Catharina van Wijck, tr. Philips Janszn. de Bye, burgemeester van Breda (1492-1496) en schout van Princenhage (1490), wdwr. Aleyt Christus 41).

uit tweede huwelijk:
3. Hannaert, die volgt VII. ↗
4. Jonker Joost van Wijck, schepen (1509) en kastelein (1516) van Breda, testeert in 1517 42), bezat een Stichts leen (1500)

33) A.R.A.'s-Gravenhage, Reg. no. 242, folia 203-206.
34) A.G.R. Brussel, Rekenhof, Reg. no. 13003, Rekening 1437.
35) Idem, Reg. no. 242, folia 203-206.
36) A.R.A.'s-Gravenhage, Reg. no. 242, folia 203-206.
37) Ibidem, Idem, A. F. van Beurden; o.c. p. 32, Ms no. 3; p. 57.
38-39) Ibidem, Idem, Oranjeboom, XII, 127, A.G.R. Brussel, Leenhof no. 14, folio 162.
40) A. F. van Beurden; o.c. p. 45.
41) S.A. Breda, Reg. no. 415-1499; 429, folio 129-1522. Hij bezat uit zijn eerste huwelijk een zoon, Jan de Bye, die gehuwd was met Maria van Oudheusden. Deze zoon was eeneens schout van Princenhage (1501). Hij had een dochter Agnes de Bye, geboren in 1509 en wonende te Antwerpen in 1528. Zij was tegen de zin harer ouders getrouwd met een zekere Mathys N., die een zoon naliet, Jan de Bie (sic!) (Zie Reg. no. 462-58 verso).
42) Idem, Reg. no. 805-1546, Bossche Reg. no. 1289, folio 497-1517.

VII
Hannaert van Wijck, geb. omstr. 1432, Hollands leenman voor een goed te Hedikhuzen (1481), schepen van Heusden (1485), zegelt met het wapen van Wijck, sterft omstr. 1504, tr. N.N. 53), waaruit:
1. Jan, die volgt VIII.
VIII
Jan Hannaerts van Wijck, geb. omstr. 1462, Hollands leenman voor een goed te Hedikhuzen (1504) 54), tr. N.N., waaruit:
1. Hannaert, die volgt IX.

Brussel
B. W. van Schijndel
Wordt vervolgd

43) Mr. Maris; o.c.
44) Ms no. 3, folio 56 verso.
45) Tax. 1935, 156.
46) S.A. Breda, Reg. no. 428, folio 208-1521; 440, folio 171 verso-1535.
47) Ibidem, Idem.
48) Br. L. 1963, 146.
49) Mr. Maris; o.c.
50) Tax. 1935, 456; 1922, 203.
51) Ibidem, Idem.
52) S.A. Breda, Reg. no. 805, folio 36-1546.
53) Br. L. 1961, 147, J. Th. de Raadt; o.c. IV, 240.
54) Ibidem, Idem.

HET GESLACHT VAN WIJCK UIT „DE KLEI”

Vervolg

IX Hannaert Janssone van Wijck, geb. omstr. 1482, Hollands leenman voor een goed te Hedikhuizen (1504), sterft v. 1546, tr. Barbele den Been ⁵⁵*, waaruit:

1. Jan, die volgt X.
2. Hannaert van Wijck, Hollands leenman voor een goed te Hedikhuizen (1505) ⁵⁵.

X jonker Jan van Wijck, geb. omstr. 1512, schout van Oirschot (1547), schout van Hedikhuizen (1553) ⁵⁶, Hollands leenman, sterft omstr. 1577, tr. juffrouw Margaretha van Vlierden, dr. Jan van Vlierden en Lana de Jeger ⁵⁷, waaruit:

1. juffrouwe Maria van Wijck, tr. mr. Jan Berwouts ⁵⁸.
2. juffrouwe Lana van Wijck, tr. Jan Quityn van Wijck, schout van Hedikhuizen (1585) ⁵⁹.

3. Jan van Wijck, wordt vermeld in een Bossche akte van 28-6-1544, sterft in het buitenland in 1587 ⁶⁰.
4. Hannaert van Wijck, Hollands leenman, beleend uitlandig zijnde in 1577, tr. Jennetke Buys, dr. Claes Hendricx Buys, waaruit

5. Aert van Wijck, borg voor jonker Cornelis van Wijck te Breda (1553), sterft Wijk 1587 ⁶².
6. juffrouw Margaretha van Wijck, tr. mr. Heyman van Veen, poorter (1567), schepen (1574), en burgemeester (1578) van Heusden, zn. Jan van Veen, heer van Weyenberg te Oisterwijk en juffrouw Maria van Amerongen van Ackersloot ⁶³.

IX

X

55) Ibidem. Idem.
56) R.A. s-Hertogenbosch. Reg. no. 1383, folio 529, 9-9-1563; 1346, folio 5, 16-12-1546, folio 8, 15-10-1546.
57) Idem. Reg. no. 1307, folio 260, 13-9-1520; 1315, folio 228, 15-12-1531. A.R.A. s-Gravenhage. Reg. no. 244, folia 203-206.
58) R.A. s-Hertogenbosch. Reg. no. 1383, folio 529 verso, 9-9-1563. Dit huwelijk wordt ook vermeld in een Bossche akte van 18-6-1544.
59) Ibidem. Idem. Br. L. 1961, 147.
60) Ibidem. Idem.
61) Ibidem. Idem.
62) Ibidem. Idem.
63) Ibidem. Idem.

114

V-2

Willem van Wijck, geb. omstr. 1385, sterft v. 1447, tr. N.N. ⁶⁴

1. Hugo van Wijck, schepen van Heusden (1448-1459), voerde het wapen van Wijck, met als schildhouder een leeuw ⁶⁵.
2. Aert van Wijck, bezat een Stichts leengoed te Wijk (1461), schepen van Heusden (1446), tr. N.N. ⁶⁶, waaruit: Willem van Wijck, die hetzelfde Stichts leen bezat (1469). Deze was vermoedelijk gehuwd met Daniëla vanden Velde genaemt Camp, dr. Claes vanden Velde, Brabants leenman voor een goed nabij Drunen, en Lysbeth N. ⁶⁷.
3. Willem van Wijck, schepen van Heusden (1462-1482). Zijn zegel vertoont het wapen van Wijck, met als helmteken een raderfje tussen een antieke vlucht ⁶⁸.
4. Leonys, die volgt VI-2.
5. Bessela van Wijck, tr. Aert van Wijck van Honsorde, Heer van Onsenoort, lid van de Ill. O. L. V.-broederschap, sterft 1849, zn. Aert van Wijck van Honsorde, Heer van Onsenoort en Nieuwkuik, leenman van Holland en van Hoogstraten, dijkgraaf van Heusden, en Elisabeth vanden Velde genaemt Camp ⁶⁹.
VI-2 Leonys Willemszn. van Wijck, geb. omstr. 1415 ⁷⁰, tr. N.N., waaruit:

1. Willem van Wijck, schepen van s-Hertogenbosch (1461) ⁷¹.
2. Dirc, die volgt VII-2.
VII-2 Dirc Leonyszn. van Wijck, geb. omstr. 1445, bezat een Stichts leen te Wijk (1469), tr. N.N. ⁷², waaruit:

VIII-2 Leonys, die volgt VIII-2.
Leonys Dirczn. van Wijck, geb. omstr. 1475, sterft v. 1505, tr. Lysbeth N., weduwe, die in 1494 te s-Bosch werd ontslagen uit het molenaarsambacht ⁷³, waaruit:
I. Dirck, die volgt IX-2.

64) R.A. Antwerpen. Reg. no. 34, folio 50 verso.
65) J. Th. de Raadt o.c. IV, 240.
66) Mr. Maris; o.c.
67) Ibidem. Idem. R.A. s-Hertogenbosch. Leenregister Sticckgriffier.
68) J. Th. de Raadt o.c. IV, 240.
69) R.A. s-Gravenhage. Reg. no. 244, folio 330 verso. Kasteel van Anholt. Leenregister van Hoogstraten. R.A. Antwerpen. Reg. no. 34, folio 50 verso.
70) Tax. 1918, 15.
71) Ibidem. Idem.
72) Ibidem. Idem.
73) Br. L. 1961, 31. R.A. s-Hertogenbosch. Reg. no. 1276, folio 362, 9-6-1507.

115

2. **Baldwinus van Wijck**, verm. 1519 74).
3. **Willem van Wijck**, wonende te 's-Bosch (1519), tr. **Hillegonde**, dr. **Dirck Loyen** 75).
4. (vermoedelijk) **Maria van Wijck**, geb. 's-Bosch 76), tr. **Peter Ypelaer**, president-schepen van Heusden, zn. **Peter Ypelaer**, was dan **Beatrix van Deventer** en zou dan de eerste vrouw van **Leonys** zijn geweest 77).

HIER LEERT BEGRAVEN

DIRCK LONISSZEN VAN WIJCK,

STERF ANNO XVe LVIII, DEN XXIII SEPTEMBRIS;

ENDE

JOESTKEN DANIEL VAN VLIERDES DOCHTER,

ZIJN HUYSVROU,

STERF ANNO 1573,

DEN 20 DACH OCTOBRIS;

Grafzerk van **Dirck Lomissen** van
Wijck in de St. Jan.
(Uit: Dr. X Smits, „De Grafzerken
in de St. Janskerk te 's-Hertogenbosch“
I, 197, No. 187).

IX-2 **Dirck Leonysszn. van Wijck**, geb. omstr. 1505, woonde te 's-Hertogenbosch, bezat een hoeve met huis, land, houtgewas, etc. te **Boxtel** 78), was **Brabants leenman** voor een stuk land te **Roosmalen**, „inde **Hoeven**“ 79). Hij overleed op 23-9-1558 en werd begraven

- 74) Idem. Reg. no. 1293, folio 87-1519.
- 75) Idem. Idem.
- 76) Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland. Het geslacht Beelaerts; p. 54.
- 77) Idem. Idem.
- 78) R.A. 's-Hertogenbosch. Reg. no. 1309, folio 19 verso, 24-10-1528; 1348, folio 195, 25-5-1547; folio 332, 9-4-1554.
- 79) Idem. Strickgriffier, folio 13.

in de St. Jan, met het wapen van **Wijck**, gedeeld met dat van **Vlierden** (drie molentjizers). Het helmteken vertoont een raderfje tussen een antieke vlicht 80). Hij was eerst gehuwd met **Geertruyd Willem Gerts** 81), wed. **Henri Jan Schoofs**, uit **Boxtel** 82), en hert. **Jouffrouw Judoca van Vlierden**, die het huis „Berghel“ te **Oss** in het „Theesingvelde“ bezat (1561) 82). Zij overleed op 20-10-1573 en werd eveneens in de St. Jan begraven. Zij was de dochter van **Mr. Daniel van Vlierden**, **Brabants leenman**, en **Elisabeth** van **Dommelen** 83), waartuit:

1. **Leonis van Wijck**, **Brabants leenman** voor een goed te **Roosmalen** 84), overleeden te 's-Bosch op 1-11-1570 en begraven in de St. Jan onder een grafzerk die eveneens het wapen van **Wijck** vertoont, gedeeld met dat der familie **vanden Water** (drie eegen), met het voormelde helmteken 85). Zijn vrouw, **Geertruyd vanden Broeck Aertsd.**, hert. **Jan de Heusch**, wednr. 1613, zn. **Hendrick de Heusch** en **Martha Zeghersdr.** van **Hedel** 86). Hij liet de navolgende kinderen na:
- a. **Maria van Wijck**. Zij was vermoedelijk gehuwd met **Willem van Byp** en had dan twee **Brabantse** lenen uit het goed „**Bru-hese**“ te **Vlierden** 87).
- b. **Dirck van Wijck**, **Brabants leenman** voor een goed te **Roosmalen**, sergjeant van de gilde van St. **Christoffel** te 's-Bosch (1612), overleed aldaar op 8-8-1630, dus juist na de „**Val van Den Bosch**“ 88). Hij was gehuwd geweest met **Jouffrouw Kathalyne de Bye** 89), die op 26-7-1621 reeds was overleden en die in hetzelfde graf begraven was 90).
- c. **Daniel van Wijck**, verm. 1576 91).
- d. **Jostina van Wijck**, tr. **Peter N.** en hert. **Jan Wijnants Jeronimuszn.** 92).

- 80) Dr. C. F. Xav. Smits; o.c. I, 196. De raderfjes moeten natuurlijk achtpakzig zijn.
- 81) R.A. 's-Hertogenbosch. Reg. no. 1276, folio 362, 9-6-1507.
- 82) Jan Schoofs liet verschillende kinderen na.
- 83) R.A. 's-Hertogenbosch. Reg. no. 1349, folio 148, 24-5-1548; 1382, folio 24 verso-1561.
- 84) Idem. Strickgriffier, folio 13, 13-12-1558.
- 85) Dr. C. F. Xav. Smits; o.c. I, 196.
- 86) R.A. 's-Hertogenbosch. Reg. no. 1376, folio 385, 1-9-1559.
- 87) Idem. Reg. no. 1848, folio 504, 12-9-1576. A.G.R. Brussel. Cour Fédérale. Avenx et Dénombréments no. 5221.
- 88) Dr. C. F. Xav. Smits; o.c. I, 196. R.A. 's-Hertogenbosch. Reg. no. 1848, folio 504, 12-9-1576, 1848, folio 504, 12-9-1576.
- 89) Idem. Idem.
- 90) Idem. Idem.
- 91) Idem. Idem.
- 92) Idem. Idem. Tevens komt hij voor in een **Bossche** akte van 9-5-1558.

Kapelaans te Duenen

Voor het samenstellen van deze lijst maakten wij dankbaar gebruik van: „Ons Parochieboek”, samengesteld door de Hooogerw. Heer Th. Goossens, deken emeritus, en van de aanvullingen ons welwillend medegegeld door de tegenwoordige Hooogerw. Heer Deken F. P. M. Werner, aan wie we gaarne onze hartelijke dank betuigen.

Wij beginnen deze kapelaanslijst met het jaar 1819, toen de seculiere heren van het bisdom 's-Hertogenbosch de zielzorg van de reguliere heren kannunniken van Tongerloo overnamen.

Petrus Jacobus Minorette — 's-Hertogenbosch	1819—1822
Henricus Sporenberg — Woensel	1822—1833
Henricus Schoemmakers — Waspsik	1838—1849
Augustinus van Gils — Tilburg	1849—1857
Joannes van Gullick — 's-Hertogenbosch	1857—1864
Alexander Willims — Udenhout	1864—1869
Cornelius Roche — Best	1864—1870
Petrus Goossens — Middelseers	1869—1879
Henricus Alphons Brouwers — Tilburg	1870—1877
Ludovicus van Rijckevorsel — van Kessel — Boxtel	1877—1885
Cornelius van Kessel — Ravenstein	1880—1886
Ant. Rajmakers — Helmond	1885—1889
J. Kamp — Waspsik	1886—1889
Ludovicus Maria Joes Gast — Schaik	1888—1903
Joannes Witlox — Tilburg	1899—1915
Albertus Werners — Veghel	1897—1906
Cornelis Petrus Maria Couwenberg — Tilburg	1903—1909
Joannes de Kort — Kaatsheuvel	1906—1913
Hermanus Joannes Huijbers — Vortum	1909—1915
Antonius Bastiaan Gerold — Uden	1913—1916
Adr. Joseph Pessers — Tilburg	1916—1919
Franc. Alph. Kaphael van den Biggelaar — Eindhoven	1915—1919
Joannes Henr. Bern, van Welie — Dreumel	1919—1923
Petrus Joes, Jos, Welting — Grave	1919—1924
Adr. Jos, Mar, Goossens — 's-Hertogenbosch	1923—1926
Henr. Barth, Mar, de Vocht — Oirschot	1924—1927

2. Daniel van Wijck, Brabants leenman, tr. Elisabeth Jan Willems Swertteger 93), hert. Adriana van Gerwen, dr. Ambroes van Gerwen (uit de Veghelse tak, waaruit afstammelingen te Rotterdam, die in „De Nederlandse Leeuw” werden behandeld) en Anna Jansdr. vanden Kerckhof 94), waaruit:

- a. Dirckje van Wijck, tr. Henrick Lenaerts 95); uit eerste huwelijk;
- b. Elisabeth van Wijck, tr. Adriaen Joosten 96); uit tweede huwelijk;
- c. Arlike van Wijck, tr. v. 1566 Jan van Oss, hert. Laureys Cornelisz. van Tilborch 97);
- d. Leonis van Wijck, verm. 1609 98);
- e. Ambroes van Wijck 99);
- f. Willem van Wijck, verm. 1576 100);
3. Willem van Wijck, verm. 1576, tr. Elisabeth dr. Gerard Andries 101).

Brussel

93) Idem. Reg. no. 1848, folio 504, 12-9-1576.
 94) Idem. Reg. no. 1470, folio 279-1579; 1325, folio 127-1536; 1335, folio 555 verso-1541; 1394, folio 14 verso 10-12-1570.

95) Idem. Reg. no. 1431, folio 173, 16-3-1592.
 96) Idem. Reg. no. 1848, folio 504, 12-9-1576.
 97) Ibidem. Idem.
 98) Jhr. Mr. A. F. O. van Sasse van Yssel. Voorname Huitzen en Gebouwen van 's-Hertogenbosch; II, 102, 115; III, 358. Willem Leonisz. van Wijck, wonende „Achter 't Wild Varken” te 's-Bosch, was vermoedelijk zijn zoon. Hij was gehuwd met Jenncken Huyghen Mathys, waaruit: a. Leonis van Wijck, die een zoon, Willem van Wijck, nalet, die nog in 1660 te 's-Bosch wordt vermeld; b. Geertuyd van Wijck, tr. Ambroes Hendrickszn. Kemp; c. Willem van Wijck, wolleflakenkoper te 's-Bosch (1613).

99) Idem. Reg. no. 1848, folio 504, 12-9-1576.
 100) Ibidem. Idem.
 101) Idem. Reg. no. 1401, folio 305, 16-7-1576; 15-18, folio 479 verso, 18-9-1616. Hij had een zoon, Mr. Gerard van Wijck, die in 1618 wordt vermeld, toen hijzelf reeds overleden was. Houwaert geeft nog een fragment uit het huishouden van Wijck-De kruisjes). Hunne kinderen waren: a. Wendel van Wijck; b. Henrica van Wijck, van Deurne (wapens: van Wijck als voor en van Deurne met de balken en tr. Mertzen van Alfen, die een dochter hadden, Elisabeth van Alfen, tr. Jonker Richard Rubbens; c. Elisabeth van Wijck, tr. Ambroes van Duffel; d. Ida van Wijck, tr. Jeronimus Benedictus van Meerhout, rentmeester van Loon op Zand (Venloon), die twee dochters nalet: Anna van Meerhout, tr. Adriaen van den Heuvel, hert. Jan van Tilborch; Catharina van Meerhout, tr. een Vloot. Een Maria-Isabelle Vloots, erfdochter van „De Voort” onder Drunen, overleed op 16-12-1662. Zij was op 6-6-1618 te 's-Bosch gehuwd met Jonker Aert de Raedt, die op 11-6-1618 te Alem was geboren en op 2-10-1702 overleed en in de kerk van Waalwijk werd begraven met zijn 18 kwartieren. Hij was baron „des Heyligen Roomschen Rijks” (Houwaert II, 6539, 114) en van R.K. godsdienst.

DE HEREN VAN ONSENOORT, MDT AANTREKINGEN BETREFFENDE DE HEREN VAN VAN NIEUWKUYK

Een heerlijkheid was vóór de Franse revolutie het best te vergelijken met een klein staate. De weggevende, rechterlijke en uitvoerende macht berustten, zo niet onmiddellijk, dan toch indirect in handen van de heer. Hij was het, die de keuren voorschreef; de schepenen werden reeds spoedig door hem benoemd en dit college, „vroedschap“ genaamd, spande de „vierschaar“, en sprak in zijn naam recht, en de schout, ook door de heer aangesteld, executeerde in zijn naam de vonnissen der vier-schaar. Hij was in één woord volstrekt meester en was eigenaar van alles, wat niet aan een ander toebehoorde.

De heerlijkheden waren in twee soorten verdeeld, nl. vrije (allodiale) en leenheerlijkheden. Vrije heerlijkheden waren die, welke geheel onafhankelijk waren, zonder een opperheer te hebben of rechtstreeks aan de souverein des lands hilde en trouw moesten zweren en die van alle „lot ofte schot“, dat is van alle belastingen, vrij waren. Leengocederen waren dorpen (parochies), heerlijkheden, landen, bossen en weiden, zelfs ambten en ereplaatsen, die men slechts betrekkelijk in eigendom had, waartover men maar tot op zekere hoogte mocht beschikken. Voor de vervreemding had men een speciale toestemming nodig van de in-leen-gaver. Hierbij moesten bepaalde voorschriften in acht worden genomen. Tevens moest men hilde trouw en manschap (met paard en harnas dienen) beloven en bij overgang van de ene eigenaar op de andere. Bij versterf of verkoping, moest voor het leenhof optienuw op straf van nietigheid en met betaling van een zeker bedrag als heergewelde, bevestiging der heerlijkheid plaats vinden. Onsenoort was (evenals Nieuwkuyk) een leenheerlijkheid, waar de heer de volle-rechtsmacht uitoefende, dus de hogere jurisdictie, die het recht om in halszaken en in burgerlijke gedingen te vonnissen omvate, en uit een middelbare en lagere jurisdictie. Met de middelbare werd bedoeld het recht om bij overtreddingen van mindere aard recht te spreken; met de lagere alleen dat van in burgerlijke zaken te beslissen.

1. GERLACH DE ROVERE

Blijkens een handschrift van de genealogie van 1266 is deze in 1243 heer van Onsenoort. Hij was gehuwd met Oda, dochter van Jan van Megen.

Wapen de ROVERE: van keel drie antieke gouden molensijzers, geplaatst 2 en 1. Helmtken: een toernooihood van keel, waaruit een uitkomende Brabantse leeuw. De de Rovere's stammen uit de van Rode's, die Heren van Rode (St. Oedenrode) waren. Zij bezaten vele goederen in de Meyery van Den Bosch, maar tevens in de omgeving van Waalwijk, waar men hen nadien nog in de schepenbanken aantreft. De graven van Rode (infra mosam) droegen het grafschap in het begin der XIIIe eeuw over aan de graven van Gelre, die het eerst in 1231 aan Hendrik, hertog van Lotharingen (Brabant-Leuven) overdroegen (Gerard van Gelre en zijn zoon Otto). Het heeft er dus werkelijk de schijn van, zoals mij de Heer

Frdinand Smulders terecht opmerkte, dat er wrijving is geweest tussen de graven van Rode en Brabant. Ook de St. Michielsmannen (in St. Michielsgestel, Esch, Liempde, etc.) behoorden reeds in 1200 aan de graaf van Gelre. De Berthouten uit Mechelen hadden ook veel bezittingen in het noorden van het tegenwoordige Noordbrabant, en wel in de XIIIe eeuw. Voor hen is het reeds lang bewezen, dat zij lang gevochten hebben tegen het Brabantse Huis om hun allodiale goederen intact te bewaren. Het is dus zeer goed mogelijk dat bovengenoemde Gerlach de Rovere, Onsenoort en de andere plaatsenaars als „vrijgoed“ in zijn bezit had. Maar nadien treft men talrijke de Rovere's aan als trouwe leenmannen van de Hertogen van Brabant.

2. JAN VAN DEN PLASSCHE

Bastaardzoon van hertog Jan I van Brabant vóór 1359. In genoemd jaar verkoopt heer Jan het kasteel aan Jan Paulusz van Oudheusden.

Wapen: gevierendeeid: 1 en 4, van keel een zilveren schildhoofd, beladen met drie rode palen (Berthout); 2 en 3, van azuur een zilveren band; over alles heen een bastaardstok van keel.

3. JAN PAULUSZ VAN OUDHEUSDEN

Na 1359 heeft hij de heerlijkheid gekocht van Jan van den Plassche.

Wapen: van keel, drie palen van vair, met een gouden schildhoofd beladen met twee Heusense raderfjes van keel. Helmtken: een rad van keel tussen een zilveren antieke vluicht.

4. HENRI VAN DEN PUTTE

Deze bezat „t goet tot Honsoirde met sijn toebehoorten, dat Laurens van den Putte, zijn brueder cocht tegen Jan Paulusz van Oudheusden“. Er bestond dus vermoedelijk betwisting van Hollandse zijde.

Wapen: gekanteeld doorsneden: a. van goud; b. van keel. Hij wordt in 1374 als bezitter van Onsenoort vermeld. Maar jonker Laureys vanden Putte verkocht reeds in 1368 aan heer Rutger den Oude, ridder, de heerlijkheid van „Honsoirde“ met de burcht en 55 morgen land.

5. RUTGER VAN OUDEN

Zoon van Klaas van Ouden. Heer Rutger wordt reeds in 1366 als ridder vermeld. Hij ontvangt in 1370 de heerlijkheid van hertog Albrecht.

Wapen: van sabel een zilveren antieke barensteel. Het kasteel en de toren zijn in 1372 verbrand.

6. WILLEM VAN OUDEN

Zoon van Rutger. Hij werd in 1382 heer van Onsenoort.

7. JAN AERTSZ KUYST VAN WIJCK

Jan Aertsz Kuyst van Honsoirde, alias van Wijck, heer van Onsenoort vanaaf 1382 sterft in 1396. Zijn weduwe Geertrudis vind ik in 1399 nog vermeld.

Wapen: van sabel een gouden schildhoofd, beladen met twee Heusdense raderfjes van keel. Helmteken: een gekroonde helm, waaruit twee buffelhorens van sabel en goud, elke horen beladen met twee half over elkaar geschoven raderfjes, die van de rechter horen van goud, die van de linker van keel. (Gelte.)
In 1403 wordt nog in een Bossche schepenakte vermeld als „heer van Honsoride“: Engbert den Ouden, ridder.

8. AERT VAN WIJCK
Hij bezat reeds in 1395 de tienden van de abdij Tongerloo aldaar. Wird bij de dood van zijn vader in 1396 heer van Onsenoort en huwde met mejuff. Salome, die als weduwe in 1438 zich nog „domina de Honsoride“ noemt.

9. AERT VAN WIJCK
In 1418 reeds vermeld als heer van Onsenoort en tevens dijkgraaf van het land van Heusden. Hij werd in 1424 Heer van Nieuwkuyk, huwde met Elisabeth van der Velden en liet een zoon na.

10. AERT VAN WIJCK
Wordt in 1436 heer van Onsenoort en in 1483 heer van Nieuwkuyk. Was lid van de Illustere O. L. Vrouwe Broederschap in Den Bosch en schijnt in 1489 verleden te zijn. Huwde met Betruide (Bessela), dochter van Willem van Wijck, die in 1505 nog als weduwe wordt vermeld.

11. AERT VAN WIJCK
Wordt heer van Onsenoort in 1489. Aert van Wijck is in hetzelfde jaar van zijn belening gestorven (1489) en opgevolgd door zijn zoon Joost.

12. JOOST VAN WIJCK
Heer van Onsenoort en Nieuwkuyk vermeld als zodanig van 1489 tot 1517, huwde met Catharina de Bever, dochter van Roelof en Catharina Moninx.
Leeneed gedaan te Hoogstraten op 27 - 4 - 1539 voor de Heerlijkheid van Nieuwkuyk (hoge en lage heerlijkheid).
Te Hoogstraten was een leenhof. De leenregisters berusten nog te Anholt (Duitsland).

13. HUIJBRECHT VAN WIJCK
Heer van Onsenoort vanaf 1517. Hij was gehuwd met Cathalijn de Beckelaer.
Leenverhef Hoogstraten, 22-9-1555, voor Nieuwkuyk, nog op 8-5-1570.
14. JONKVROUW AGNES VAN WIJCK
Laatste telg van de van Wijck's in het bezit van de heerlijkheid Onsenoort.

15. JONKHEER ADRIAAN VAN MALSEN
Leenverhef Hoogstraten 22-1-1607 voor Nieuwkuyk.
(1554). Zij huwde met Charles van Malsen en overleed in 1583.

Deze kwam in 1583 na de dood van zijn moeder in het bezit van de heerlijkheid. Hij stierf 6 juni 1638, bijkens zijn rouwbord in de kapel van Nieuwkuyk. Hij huwde met Josina van Varick.
Zijn zuster, Joanna van MALSEN, vrouw van Onsenoort en Nieuwkuyk, na de dood van haar broeder, verheft (Hoogstraten 22-10-1675) de Heerlijkheid van Nieuwkuyk.
In 1672 vluchtte de „Vrouwe van Onsenoort“ voor de Fransen.

Wapen: van keel een zilveren band. Helmteken: een gekroonde helm, waaruit drie struisveren, een van zilver tusschen twee van keel.

16. JONKHEER CHARLES VAN MALSEN
Na de dood van zijn vader in 1638 werd hij heer van Onsenoort. Hij huwde in 1646 met Anna Maria van Arckel. Daar het huwelijk kinderloos was gebleven, benoemde hij tot erfgenaam zijn aangehuwde neef Gerard van Poelgeest. Charles die reeds in 1566 tot het Verbond der Edelen behoorde, stierf in 1672.

17. GERARD VAN POELGEEST
Geboren omstreeks 1625 werd hij rond 1673 heer van Onsenoort. Hij overleed te Leiden in november 1679. Hij was gehuwd geweest met Vrouwe Maria Ernestine Albertine van Merode.
Verhef Hoogstraten, 21-2-1680, heerlijkheid Nieuwkuyk.
Wapen: van azuur een gouden dwarfsaalk, vergezeld van drie zilveren adelaars. Helmteken: een aanzijnde uitkomende zilveren adelaar.

18. GERARD VAN POELGEEST
Sinds 30 december 1679 heer van Onsenoort. Zijn moeder als gemachtigde en als voogdes verkoopt de heerlijkheid aan Mathheus Hoeuft in 1690.

19. MATTHEUS HOEUFT
De familie Hoeuft die van Roermondse afkomst was, moest wegens godsdienstgeschillen in de 16e eeuw haar woonplaats verlaten en vestigde zich eerst in Duitsland en later in Holland. De eerste van dit geslacht die als heer van Onsenoort en Nieuwkuyk voorkomt is Mathheus. Geboren te Amsterdam 15-8-1647, overleed hij te Onsenoort 6-10-1720. Hij was gehuwd met Constantia Theodora Doublet 27-4-1683.
Leenverhef Nieuwkuyk 1721 te Hoogstraten.

Wapen: van sabel een zilveren schuinkruis. Helmteken: een klein schildje met het schuinkruis

la Court. Op deze wijze kwamen beide heerlijkheden aan deze familie, die zich voor de welvaart en vrijheid van ons gewest zeer verdienstelijk heeft gemaakt. Zij stierf op 9 juni 1892.

27. JHR. MR. JOSEPHUS MARIA WILHELMUS EMMANUEL DE LA COURT

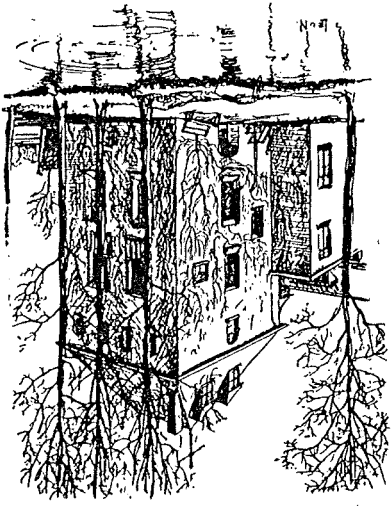
Geboren te 's-Hertogenbosch op 16 februari 1840, verkreeg hij na de dood van zijn moeder de heerlijkheid Onsenoort. Hij huwde 31 mei 1870 met Jonkv. Maria Antoinetta Julia Clemence Chislaine Bèthune. Hij overleed te Vught op 23 mei 1907. In het jaar 1903 ging het kasteel Onsenoort bij publieke verkoping over in handen van de Paters Cisterciënzers.

Wapen van hermeijn een gouden dwarsbalk. Helmtken: een uitkomende man, getooid met een lauwerkranen, alles van natuurlijke kleur, houdende een schild in zijn rechterhand en een knots in zijn linkerhand die hij over de schouder jaat hangen, alles van natuurlijke kleur.

B. W. van Schijndel

Brussel

1) Zie archief: Leen- en Registerkamer van Holland. Repertorium Gousset-Heusden. R. A. Den Haag; H. O. K. 1949.

tussen een vlucht respectievelijk doorsneden van zilver en sabel en van sabel en zilver. Deves: OPTIMUS QUISSQUE NOBILISSIMUS.
Een Jan Jacobszn. Hoerfft was in de XVIIe eeuw gehuwd met een Nieuwkuyk's meise uit de gegoede burgerstand, Maria THEULING, dochter van Joost THEULING, hopkoper, en Anneke Godevaertsdr. van de LEUR. Zij hadden een zoon, Jacob HOERFFT, die in 1714 te Nieuwkuyk overleed.

20. CONSTANTINUS HOERFFT

Deze wordt in april 1721 als beleend genoemd van Onsenoort. Leenverhef Nieuwkuyk, 29-8-1732 te Hoogstraten.

21. PHILIP HOERFFT

Broer van Constantinus werd geboren te 's-Gravenhage 1-10-1686. Hij werd heer van Onsenoort 30-4-1732. Volgens Schuytes verkocht hij de heerlijkheid in 1743. Gewond in de slag van Rocoux overleed hij on-gehuwd 24-12-1754.

22. JOANNES HALF WASSENAAR

Geboren in 1706 huwde hij 19-1-1743 met Joanna Everarda de Roij. Belden overleden te 's-Hertogenbosch in 1782 en werden te Nieuwkuyk begraven.

Leenverhef Hoogstraten, 26-3-1782, heerlijkheid Nieuwkuyk.

Wapen gedeeld: l. van zilver; II. doorsneden: a. van keel een gouden dwarsbalk; b. van azuur drie zilveren wassenaars met een hartschild van de heerlijkheid Nieuwkuyk-Onsenoort; van sabel een gouden schildhoofd, beladen met twee radertjes van keel. Leenverhef Hoogstraten, 11-7-1745, heerlijkheid Nieuwkuyk.

23. BERNARDUS JACOBUS HALF WASSENAAR

Hij werd geboren te 's-Gravenhage op 6 september 1746. Op 29 april 1771 trad hij te Vught in het huwelijk met Petronella Jacoba Maria van Engelen. Hij stierf te 's-Hertogenbosch op 20 november 1810.

24. MR. JACOB WILLEM HALF WASSENAAR

Geboren te 's-Hertogenbosch op 5 februari 1775. Trad na de dood van zijn vader in het bezit van Onsenoort en Nieuwkuyk, terwijl het vruchtgebruik tot aan haar dood aan zijn moeder bleef. Hij overleed 5 februari 1837.

25. JHR. MR. FRANS FREDERIK HALF WASSENAAR

Sterft kinderloos op 14 augustus 1853. De heerlijkheid ging over aan zijn zuster.

26. JONKVR. JULIA MARIA CLARA HALF WASSENAAR

Geboren te 's-Hertogenbosch op 19 april 1807. Zij huwde te Onsenoort op 8 september 1833 met Jhr. Mr. Leopoldus Josephus Antonius Arnoldus de

De heerlijkheid Onsenoort en de geschiedenis der Nederlanden

Reeds verschillende keren is in dit tijdschrift en elders geschreven over de heerlijkheid Onsenoort. Nu wil ik in dit artikel aanvullingen doen waar het nodig is en probieren verschillende losse stukken te verzamelen om zo een geheel te maken en dit geheel te bezien in de geschiedenis van Nederland.

Om een geschiedkundig overzicht van dit leengoed te verkrijgen, lijkt het mij het beste om een verdeling te maken, die er als volgt uitzielt:

1. Van ± 1300 — 1648. De Duitse Keizer als oppersouverein.
2. Van 1648 — 1795. De Republiek der Verenigde Nederlanden.
3. Van 1795 — 1813. De Bataafse en Franse tijd.
4. Van 1813 — 1903. Het Koninkrijk der Nederlanden.

De geschiedenis van Onsenoort vóór 1300 is onduidelijk, of misschien zou ik beter kunnen zeggen er is niet veel met zekerheid van bekend. In „Men-gelwerk“ van Dr. C. R. Hermans lezen we over schenkingen in het jaar 772 van goederen, gelegen in Hunsate en Hunsate, aan het klooster Laureshem. Deze naam vertaalt Hermans in Honsoit, wat Onsenoort is. Volgens het Toponymisch Woordenboek van Gijsseling is dit niet de goede betekenis, maar het zijn de oude namen van Hoenza-Driel.

Van ± 1300 — 1648. De Duitse Keizer als oppersouverein

Maar alvorens de geschiedenis van de heerlijkheid Onsenoort te gaan beschrijven, lijkt het me goed eerst even na te gaan wat er in de omgeving van de heerlijkheid is gebeurd. Natuurlijk moet ik beginnen bij dat jaartal dat we vinden over Onsenoort, waarvan we zeker zijn dat het echt is. Het eerste is 1266, waarin Gerlach de Rovere genoemd wordt als Heer van Waalwijk, Druen, Onsenoort en Wijmen. In die tijd werd Floris V, zoon van de door de Westrijzen vermoorde Willem II (1256) op twaalfjarige leeftijd graaf van Holland en Zeeland. In 1296 werd hij in de nabijheid van het slot Muiden door de edelen vermoord en opgevolgd door een familielid, graaf Jan van Henegouwen. Deze was er niet erg mee vereerd, want zijn gewest Henegouwen, in het zuiden van het tegenwoordige België, lag gesloeed van Holland en Zeeland. Het graafschap Vlaanderen lag er tusschen. Bovendien vertrouwde hij de edelen van Holland en Zeeland niet. Intussen troffen de Vlamingen voorbereidingen om Holland en Zeeland

te veroveren. In het begin ging het voor graaf Jan van Henegouwen slecht. Zeeland werd veroverd, de Hollandse steden openden de poorten voor de Vlamingen. Haarlem is aan de beurt, maar intussen is de Witte van Haamstede, bastaard zoon van Floris V, bij Zandvoort geland en nu keren de kansen. Met jonker Willem, zoon van Jan van Henegouwen, behaalde hij bij het Maepad op 12 april 1304 een overwinning en dat is dan het begin. De Vlamingen worden verder terug gedrongen en Holland en Zeeland geraken vrij. In 1304 stierf Jan van Henegouwen en onder het bestuur van zijn zoon Willem III heerste er rust en welvaart. Maar heel anders was het onder zijn opvolger, zijn zoon Willem IV (1337-1345). Hij was krijgszuchtig en vond de dood in de strijd tegen de Westrijzen. Hij had geen nakomelingen. Zijn zuster Margaretha ontving van de Duitse keizer, haar man, Lodewijk van Beieren, de graafschappen. Dat was erg voor Holland en Zeeland, want zij waren „zwaardlenen“, die alleen bestuurd konden worden door een graaf en niet, zoals bij een „spillelen“, door een vrouw. Zij stelde haar zoon Willem V, zeventien jaar oud, aan als „verbeider“, als plaatsvervanger, die haar later ook zou opvolgen. Hij moest daarvoor in ruil een grote som betalen, die de steden niet wensten op te brengen. Na de dood van haar man, Lodewijk van Beieren, stond zij in 1349 de beide graafschappen Holland en Zeeland aan haar zoon af, maar daarvoor moest hij f 30.000 per jaar aan haar betalen. Dit deed hij op de duur niet meer. Er ontstond in 1350 een geweldige strijd tusschen de aanhangers van Willem, de Kabeljauwssen en die van Margaretha, de Hoekssen. De burgeroorlog was begonnen. In 1354 kwamen moeder en zoon weer bij elkaar en erkende Margaretha haar zoon als graaf van Holland en Zeeland. Twee jaren later stierf zij. Willem erfde ook Henegouwen, huwde met Mathilde, een nicht van de koning van Engeland. Door zijn aanvallen van woede werd hij gevaarlijk voor zijn omgeving. Men voerde hem naar Quesnoy in Henegouwen, waar hij eenendertig jaar was opgesloten, berooft van zijn vergouwen. Hij had geen kinderen en Albrecht van Beieren werd „ruwaard“, plaatsvervanger tot 1385 en sindsdien tot 1404 graaf van Holland en Zeeland. Als „ruwaard“ beleent hij Rutger van Ouden in 1370 met „Zijn Hujs tot Honsoorde“. Maar daarover straks meer.

Na de dood van Albrecht (1404) volgt zijn zoon Willem VI hem op. Hij heeft niet lang geregeerd. In 1417 overleed hij en moest zijn graafschap overlaten aan zijn zestienjarige dochter Jaca. Maar al was zij jong en alleen, moedig was zij, deze gravin van Henegouwen, Holland en Zeeland. Weer laaide de strijd op tusschen de Hoekssen en Kabeljauwssen. De laatste waren de tegenstanders van Jacoba. Ze was intussen gehuwd met haar volle neef Jan van Brabant, maar dit ging niet al te best. Jacoba heeft vele tegenslagen gekend. Ik noem hier slechts enkele feiten. November 1421 brak aan, de grote stormvloed. Haar man benoemde haar grootste tegenstander, Philips van Bourgondië, tot zijn opvolger. In 1425 overleed Jan van

graaf van Vlaanderen en Wenzel, maar eiste als beloning de stad en het land van Heusden. Dit was in 1356.

Hier is het echter niet bij gebleven, want meningsverschillen daarover bleven bestaan. De Bossenaren beweerden dat Vlamingen en Engelen tot Brabant behoorden, terwijl Holland meende dat het haar gebied was. In 1372 barstte de strijd los. Jan van Nedeerveen, een Brabander, stak het huis van Onsenoort in brand, wat voor Rutger van ouden een grote schadepost betekende, want in 1370 was hij pas beleend met de heerlijkheid. Zoals gezegd, was Albrecht van Beieren toen „ruwaard“. In augustus 1374 kwamen eindelijk Wenzel en Johanna van Brabant met Albrecht overeen dat men de uitspraak aan vijf schiedsrechters zou overlaten. Deze deden op 18 september te Breda de volgende uitspraak: dat de schade, die men aan elkaar had toegebracht, als verreffend werd beschouwd en dat Vlamingen en Engelen tot het Land van Heusden behoorden, dus tot Hol-

land. Het schijnt dat noch heer Rutger, noch zijn zoon Willem het huis van Onsenoort na de verwoesting in 1372 hebben opgebouwd. Het is begrijpelijk dat Jan Cuyt, die in 1382 in opdracht van Willem van ouden bepleend werd, niet veel meer dan puinhopen vond. Maar Jan had zijn bedoelingen met het verwerven van deze leen. Als schout van Vlamingen zocht hij een passende woning. Hertog Albrecht had ook bepaald wel een reden om zijn schout bij de uitvoering van zijn plannen een handje te helpen. In 1388 beveelt hij zijn rentmeester in het land van Heusden om aan „Jan Cuyt, sijnen Schout te Vlamingen vier jaren lang 63 oude schilden sjaars tot optimaleringe van het Huys en den toorn te Hontsoord te betalen“. Er bestaat dus wel een goede reden om aan te nemen, dat de toren van Onsenoort voor zover het de kelder en de twee verdiepingen betreft, omstreeks 1388 gebouwd is.

Het gebouw heeft een afmeting van ongeveer 13,5 x 10,5 meter. De muren zijn zwaar; in de kelder 2,50 en op de eerste verdieping 2,20 meter. Het spreekt vanzelf dat de toren van Jan Cuyt niet ongewijzigd tot ons is gekomen. De gevels vertonen hier en daar aanwizingen voor vroegere, kleine vensters. Deze zijn echter dichtgemetseld en de zware muren zijn doortrokken voor grote ramen in een tijd waarin de toren als verdedigingswerk had afgedaan.

We mogen veilig concluderen dat het huis van de heerlijkheid Onsenoort een versterking is geweest. Als we de bouw van de toren zien en het feit dat Albrecht van Beieren ondersteuning geeft aan de herbouw van het huis, kunnen we dit als waar aannemen. Het huis was bedoeld als versterking en niet zozeer als een woongelegenheid ingericht. Deze huizen waren kleine, vochtige ruimten, waar op zijn best de heer met zijn gezin en gasten een slaapvertrek deelde, terwijl de dienaren met de honden op matten in het woonvertrek moesten overnachten. Zelfs een luxe van een

Brabant en Filips werd als „ruwaard“ erkend, maar Jacoba verzette zich heftig tegen hem, doch moest uiteindelijk de strijd opgeven bij het verdrag van Delft (1428). In 1433 sluit zij in het geheim een huwelijk en verliest daardoor haar rechten als gravin. Drie jaar later overleed zij en Holland had zijn nieuwe heer, Filips van Bourgondië. Veel heeft deze voor zijn gebied gedaan en ontving daarvoor van het volk de bijnaam „de Goede“. Heel anders was het met zijn zoon en opvolger Karel (1467), die niet onhankelijk van Duitsland en Frankrijk. Hij wilde zich geen leenman afverdient de bijnaam „de Stoute“, kreeg. Hij voelde zich geen leenman afhankelijk van Duitsland en Frankrijk. Hij wilde van Bourgondië een koninkrijk maken. In Trier zou hij gekroond worden, maar de Duitse keizer, Frederik III, kreeg een tip van de Franse koning, Lodewijk XI, dit niet te doen en daarom verliet hij heimelijk de stad Trier. Woedend hietover begon Karel een krijg tegen de Duitse keizer en dit was het begin van het einde. Dit kwam met de slag bij Nancy. Verraden door zijn huurlingen sneuvelde hij zelf in januari 1477. Zijn dochter, de erfopvolgster, kon niet anders dan de voorwaarden (het Groot Privilegie) aanvaarden. Het was moeilijk voor haar, maar de Duitse keizer, Frederik III, bracht uitkomst door de hand van Maria voor zijn zoon Maximiliaan te vragen. Nu had men een machtige beschermmer in de Duitse bondgenoot en in 1479 kon Maximiliaan de Franzen bij Calais verslaan en een voordelige vrede sluiten. Uit het huwelijk van Maria en Maximiliaan werden twee kinderen geboren, een zoon Filips en een dochter Margaretha. Maria heeft er niet veel plezier van beleefd. In 1482 overleed zij, 26 jaar oud, na een val van haar paard.

Tot nu toe heb ik alleen gesproken over het graafschap Holland, en Brabant nog weinig vermeld. Het hertogdom Brabant, dat zich door veroveringen van grote stukken van Neder-Lotharingen ontweekeld heeft uit het kleine graafschap Leuven, leek lange tijd een grotere toekomst tegemoet te gaan dan Vlaanderen. Dit is eerst goed begonnen na de slag bij Woeringen (1288). Hertog Jan I (1261-1294) versloeg de combinatie van Gelre, de Keurvorst van Keulen en de graaf van Vlaanderen (Guy de Dampierre). De geschiedenis van Brabant wordt gekenmerkt door het ontstaan van een goede samenwerking tussen de hertog en zijn onderdanen. Dit blijkt duidelijk in het Charter van Cortenberg (1312). En na de dood van Jan III (1312-1355) zou zijn opvolger, Wenzel van Luxemburg, die gehuwd was met de dochter van de hertog, nog verder gaan door de Bijle Inkomst (1356) te bezweren. Na de dood van deze beiden ging Brabant alles aan haar nicht Margaretha had vermaakt. Het was ook deze Wenzel die de stad Heusden en het Land van Heusden, waarin Onsenoort ligt, aan graaf Willem V, graaf van Holland, gaf. Willem trad op als schiedsrechter in het geschil over Mechelen tussen de

afgesloten „gemak“ was er niet. Het huis was niet voor behaaglijkheid maar voor afweer gebouwd en men woonde binnen zijn gracht en wal, nauw op elkaar geperst met runder- en paardenstallen in een beklemmende benauwenis. Donkere kamers liggen volgepropt met zware donderbussen, pek, zwavel en ander oorlogstuig. Overal stonk het naar kruut en de lucht van de adelijke kasteelbewoner is het krijgsbedrijf en de oefening in de wapenhandel behoorde tot de adelijke opvoeding.

De bestaansmiddelen van de heren bestonden meestal uit grondbezit. Zo vond ik in Brabantse Leeuw, Jrg. XI, afl. 2, „Leenmannen in het Land van Heusden“ van A. J. L. van Bokhoven over Aert van Wijck: „Een gesate met 61½ hond lands daer toebehorende, ende metten grafen daeromme gaende, gelegen in de prochte ende Ban van Herpt. Item derdalff mergen lants gelegen in de voors. Banne. Item negen dalff hond lants gelegen tot Ophoven. Verlyt Aernd van Wijck van Hontsoirde bij overgifte van Ludolff Stoock van Meeuwen. Anno 1440. Verlyt Joost van Wijck bij dode Aernd van Wijck van Hontsoirde sijn vader. 1489.”

Een andere bron van inkomsten was het tiend recht. Zo zien we dat Arent van Wijck, die door Hertog Albrecht beleend was met Onsenoort op 7 juli 1396 na de dood van sijn vader, de tiend van de abdij van Tongerlo bezat in 1395.

In verschillende akten van de Leen- en Registerkamer van Holland lezen we dat ze beleend werden „met alle geneuchte, hoge en lage“. Dat betekende vaak dat de heren de rechtspraak in handen hadden, die ze eventueel weer konden verpachten en die geld opbrachten vanwege de boetes. Alles bij elkaar genomen zouden we kunnen zeggen dat de leenmannen er best munt uit wisten te slaan.

Intussen heb ik al verschillende heren van Onsenoort genoemd. Maar om een goed inzicht te krijgen nog het volgende. Heer Rütger hebben we reeds genoemd. Zijn zoon Willem volgde hem op en na hem werd Jan Cuyt in 1382 in opdracht van de akten van Oude met Onsenoort beleend. Zo staat het tenminste in de akten van de Leen- en Registerkamer van Holland. Maar in het Rijksarchief in 's-Hertogenbosch is een akte aanwezig van andere inhoud. Ik noem hier deze omdat deze twee aktes elkaar tegenspreken. Wat de waarheid is, laat ik in het midden, ofschoon ik meer waarde hecht aan de akte van de Leen- en Registerkamer. De akte van het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch (1176, fol. 245), gedateerd op St. Valentijndag 1382, vermeldt dat heer Rütger van Ouden, ridder, heer van Hontsoirde, aan Jan Cuyt, zoon van wijlen Arnt Dircoen, geheel de heerlijkheid Hontsoirde met hoge en lage jurisdictie en 55 morgen land in Hontsoerde verkoopt, tesamen met het kasteel en de woningen daarop staande. In die akte staat bij vermeld dat heer Rütger „de heerlijkheijt van Hontsoirde“ verkregen had „op dinsdag voor

St. Servaes 1368“ van Laureyns van den Putte, heer van Hontsoerde. Het schijnt dat heer Rütger niet zo erg goed in de slappe was zat, want in hetzelfde archief zijn twee documenten, waaruit blijkt dat hij sommige zaken verkoopt. Uit een akte van 16 december 1379 (Den Bosch R. 1176, fol. 95) blijkt dat hij aan Jan Kuyt, zoon van wijlen Arnt Dircoen, een cijns van 20 brabantse dobbel verkoopt, die betaald wordt op Andies uit alle goederen en inkomsten, welke de verkoper bij Hontsoirde heeft. Deze cijns is binnen drie jaar losbaar met 270 brabantse dobbel. Rütger had dit geld schijnbaar nodig voor zijn zoon Jan, want een akte (Den Bosch R. 1176, fol. 96) gedateerd „daags na Thomas 1379“ vertelt ons dat deze Jan bekent van sijn vader ontvangen te hebben tesamen met zijn vrouw Hilda, dochter van Willem van Aelfort, 200 brabantse dobbel als huwelijks-gift in plaats van een erfgoed. Later op 18 april 1381 (Den Bosch R. 1176, fol. 205) verkoopt heer Rütger weer aan Jan Cuyt een cijns van twaalf oude schilden, te betalen op Pasen, uit alle goederen, cijnsen en renten, dit tot het huis van Hontsoirde behoren. Deze cijns kan worden ingelost met 120 oude schilden.

Voordat we verder gaan met de geschiedenis van Onsenoort, moeten we eerst iets zeggen over de heerlijkheid Nieuwkuyk. In Taxandria vond ik het volgende: 1383. 12 mey draagt Jan van Kuyk, heer van Hoesteren (Hoogstraten) aan onsen getrouwen man Boud Kuyt van Wjic „tghericht ende die heerlijkheijt van Nieuwekuyc“ behoudens onsen erfpacht, waarom hij schepenen van Nieuwkuyk bidt dat zij hem ontvangen en hulde doen.

Deze Boud was een broer van de toenmalige heer van Onsenoort. De heerlijkheid Nieuwkuyk erkende als leenheer de graaf van Hoogstraten tot 1050, dan komt het onder Brabant. Onsenoort echter werd beleend in de periode 1339-1356 door de souverein en leenman, de hertog van Brabant, maar na 1356 tot 1648 door de graaf van Holland. Na 1648 tot 1798 door de Staten van Holland. Nieuwkuyk had in de periode 1650-1798 als souverein en leenheer de Staten Generaal der Vereingde Nederlanden. De facto werd toen Nieuwkuyk bij Staats Brabant ingelijfd.

In 1428 „op sinten Bavo avont“ verklaren verschillende heren in de leeftijd van zestig, zeventig, tachtig en vijftientig jaar dat Onsenoort altijd onder Holland heeft behoord en niet onder Brabant.

De heerlijkheid Nieuwkuyk is na de eerste van Wijck, waarschijnlijk door erfenis, beland aan dezelfde heren als die van Onsenoort. De heer van Onsenoort was ook heer van Nieuwkuyk, maar werd door een ander leenheer beleend. Dit blijkt uit verschillende aktes uit die jaren, waar de heren genoemd worden als heer van Onsenoort en Nieuwkuyk.

Onsenoort blijft vanaf 1382 tot 1583 in het bezit van de familie van Wijck. Dus meer dan tweehonderd jaar. In die tijdsspanne heeft er zich veel afge-

Heusden vertrok hij naar 's-Hertogenbosch. Te Wijmen wachtte het bestuur van deze stad hem op met veertienhonderd burgers in volle wapenrusting om hem plechtig in te halen. Of hij ook op de heerlijkheid Onsen-

oort is geweest, heb ik nergens kunnen vinden, maar zeker is dat hij in de nabijheid van deze burcht op de grens van Holland is geweest. Hij Dat Karel V in 1543 Gelderland onderwierp was niet zonder reden. Hij moest Brabant en Holland beschermen tegen de invallen en de rooftochten van de vermaarde Gelderse legervoogd Maarten van Rossum. Deze was reeds in 1497 met zijn woeste krijgsgesinde begonnen met het plunderen van de gebieden rondom het Gelderse. In 1543 was hij nog in Wijmen en verwoestte daar de kerk, zegt van Oudehoven, maar als men de gewoonte van Maarten van Rossum kent, zal het beslist niet alleen de kerk geweest zijn. Over het huis van Onsenoort wordt echter niets gezegd. Het jaar daarvoor had Heusden zich bij hem met geld afgekocht, zodat de stad gespaard bleef. Maarten van Rossum stierf aan de pest in 1555 en werd in zijn heerlijkheid Rossum begraven.

Keizer Karel V heeft geen gemakkelijke regering gehad. Luther en Calvin kwamen aan het woord en velen luisterden naar hen. Karel had de eed van trouw aan de Kerk gezwoven en meende daarom zijn maatregelen te moeten treffen. Zijn zoon en opvolger, Filips II, maakte het nog erger. Deze was een Spanjaard in hart en nieren. Hij is wel in de Nederlanden geweest, zelfs was hij in 1555 in Heusden, maar hij begreep de volksaard niet. In 1555 had Karel afstand gedaan ten behoeve van zijn zoon. Bij de overdracht van de regering was de tweee en twintigjarige Prins Willem van Oranje, die door Karel hoog werd aangeslagen, aanwezig. Karel trok zich terug, maar genoot slechts drie jaar van zijn rust en overleed in Spanje in 1558. De moeilijkheden met de hervormers werden tijdens de regering van Filips nog groter en nu kunnen wij eens nagaan hoe dit was in de omgeving van de heerlijkheid Onsenoort.

Zoals gezegd, was de familie van Wijck meer dan tweehonderd jaar be- leend met de heerlijkheid Onsenoort. Op 8 mei 1382 werd Jan Cuyst Arend Dircoen bij opdracht van Willem van Ouden, Heer Rutgers zoon, met het huis Onsenoort beleend „ter erfleene“. Na het overlijden van de laatste mannelijke erfleeman, Huibrecht van Wijck in 1554 vinden we: „Jonc-vrouw Agnes van Wijck“ die gehuwd was met Charles van Malsem, ridder, zoon van Adriaan, pandheer van Tilburg en Goirle, en van Josina van Blaesvelt. Dat van Wijcks katholiek waren, blijkt uit verschillende feiten. Aert van Wijck, die van 1396 tot 1418 heer van Onsenoort was, had twee dochters, Johanna en Laurejnske, die kloosterlingen waren van het klooster „Proe-nepe“ (Bruneppe) buiten de muren der stad Kampen. (Den Bosch R. 1209, fol. 211).

speeld in de geschiedenis der Nederlanden, waarover we reeds tot 1482 gesproken hebben.

Na de dood van Maria van Bourgondië verkreeg haar echtgenoot, Maximiliaan van Habsburg, het regentschap over de Nederlanden voor zijn minderjarige zoon Filips. Het was een zware tijd voor hem. Het giste in de Nederlanden en in het Zuiden. Met geweld herstelde hij de orde in het Zuiden. Stad na stad moest hij innemen en dwingen hem te erkennen. De laatste stad was Gent (1485), waar hij eindelijk zijn kinderen terugzag. Toen in 1487 de oorlog met Frankrijk ontbrandde, kwam Maximiliaan in de grootste moeilijkheden. Hij leed nederlaag op nederlaag en riep daarom de Algemene Staten te Brugge bijeen. Daar werd hij gevangengenomen. Het was een revolutie in eigen land. De dutse keizer, zijn vader, kwam naar de Nederlanden om hem te helpen. Toen deze reeds in Mechen was, werd Maximiliaan vrijgelaten. Diep vernederd, een geslagen man, benoemde hij Albrecht van Saksen tot stadhouder van zijn gewesten, om zijn gezag te herstellen. Hij was er wel voort in staat. Vier jaar lang heersten de dutse troepen in Noord en Zuid. Bloedig sloeg hij de opstand neer. In 1494 droeg Maximiliaan het bestuur over aan zijn zoon Filips, die wegens zijn knap uiterlijk de bijnaam „de Schone“ kreeg. Verstandig als hij was, luisterde hij naar goede raad, hield vrede met Frankrijk en leefde zeer zuinig. Hij huwde met Joanna, de spaanse erfprinses, in 1496. Filips stierf bij zijn tweede bezoek aan Spanje in zijn residentie Valladolid in 1506. Karel, zijn zoon, was zes jaar oud en weer moest er een regent komen. Zijn grootvader, Maximiliaan, die ondertussen dutse keizer was geworden, nam deze taak voor de tweede keer op zich. Omdat hij weinig tijd had, benoemde hij zijn dochter Margaretha als landvoogdes. Zij is een van de flinkste en verstandigste landvoogdesden over de Nederlanden geweest. Vierehtwintig jaar lang bleef zij trouw op haar post. Zij zorgde voor een schitterende opvoeding van haar neefje Karel. Hij had als leermeester Adriaan Boeyens, de latere Paus Adrianus VI. Maar ook zorgde zij voor de uitbreiding van het rijk. Een schitterende toekomst lag voor Karel open. In 1517 werd hij na de dood van Ferdinand van Aragon koning van Spanje en na de dood van zijn grootvader Maximiliaan werd hij in 1519 keizer van het Duitse rijk. In 1524 heer van Friesland en in 1528 werd hij door Overijsel en Utrecht erkend. In 1536 was hij heer van Drente en Groningen en in 1543 nam hij Gelderland in. Intussen was zijn tante Margaretha, de landvoogdes, overleden. Hij vertrouwde deze taak toe aan zijn zuster Maria, want veel tijd om de Nederlanden te besturen had hij niet. Er was beslist wel ergens een oorlog aan de gang waarin hij betrokken was. Als graaf van Holland bezocht Karel V in 1539 Heusden. Twee dagen vertoefde hij daar en volgens het gebruik van die tijd verreede men hem met een hoeveelheid Rijnse wijn en bewees men hem alle eer. Vanuit

Aert van Wijck, die in 1436 beleend werd met de heerlijkheid, was lid van de Illustre O. L. Vrouwe Broederschap in 's-Hertogenbosch. Zijn klein-zoon, Joost van Wijck, zorgde er voor dat er in de kapel te Nieuwkuyk op z'n en feestdagen een H. Mis werd opgedragen en het Woord Gods verkondigd werd. Op 10 juli 1510 voldeed de abt van Tongerlo aan dit verzoek. Huijbrecht van Wijck werd volgens het leenregister na de dood van z'n vader Joost in 1517 met Onsenoort beleend. Van deze laatste mannelijke telg van het geslacht van Wijck is in het Rijksarchief in 's-Hertogenbosch een testament (1316, fol 454 en 455), gedateerd 4 augustus 1532. Van dit testament „van die Schiltboertige Joncheer Huijbrecht Joosten van Wijck, heer van Onsenoort“ laat ik nu een uittreksel volgen om het verschil te laten zien tussen deze akte en de akte van de Leen- en registerkamer van Holland. In dit testament vermaakt hij aan zijn oudste zuster Joffr Johanna (van Wijck) de heerlijkheid Onsenoort en Nyeuwenkuijck. (Hun moeder, weduwe van Joost van Wijck, behoudt haar vruchtgebruik daarin); aan zijn zuster Arma een tiend te Wijck. (Onsenoort en de tiend te Wijck hield hij te leen van de grave van Nassouwe; Nieuwenkuijck hield hij te leen van de grave van Hoichstraten); eveneens aan Anna: een tiend in 't land van Altenae en Sleewijck (die hij te leen houdt van zijn neef de heer van Roon.) (Hun moeder Joffr Agnes van Nederveen behoudt haar vruchtgebruik in die tienden. Zij was weduwe van Joost van Wijck.) Aan zijn natuurlijke dochter, die hij verwekt heeft bij een zekere Andriesken, vermaakt hij hetgeen hij geërfd heeft van zijn grootmoeder Joff Bartholt van Wijck; daartoe moet Zusanna jaarlijks aan haar moeder Andriesken betalen zes Carolus guldens; of (als de anderen dit niet goedvinden) moeten zijn erfgenamen 500 car. gld geven aan Zusanna, te beleggen in tienden of pachten uit oude panden in het Land van Heusden of in de Meierij van den Bosch etc.

In de akte van de Leen- en Registerkamer staat: Verlijd joncvrouw Agnes van Wijck bij dode van Huijbrecht voors. haer vader Ao. XV honderd vier en vijftig. Zo vond ik in Taxandria de volgende akte: Op 25 januari 1554 verpand Keizer Karel aan Agnes van Wijck, huisvrouw van Karel van Malsem na doode van haar Vader Huybrecht van Wijck, heer van Hons-oerde dat Huys van Honsoerde met ellen gerechte... alsoe dat gelegen is: Na deze laatste telg van Van Wijck ging de heerlijkheid over aan de familie van Malsem in 1584. Maar niet voor lang. In 1672 stierf Charles van Malsem, kleinzoon van Agnes van Wijck, en hij benoemde zijn neef Gerard van Poelgeest tot erfgenaam, omdat zijn huwelijck kinderloos was.

Dezelfde Charles van Malsem schonk op 17 juli 1670 aan Johan Baron van Wassenaar, vrijheer tot Warmond, heer tot Drunen, een gedeelte van de heerlijkheid Nieuwkuyk dat gelegen was in de omgeving van het huis „van

outs genoemdt Steenenborch, nu het huys van Drunen“ (Den Bosch R. 1627, fol. 387.) In dezelfde akte staat: „dat huys is evenas de heerlic-heijf Nieuweuijck leenroetig aan de grave van Hoogstraten.“ Gerard van Poelgeest was de zoon van de zuster van Charles van Malsem, Isabella. Hij werd geboren in 1625 en overleed te Leiden 9 oktober 1678. Hij was volgens het Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek een slecht financier en schijnt nogal veel opgemaakt te hebben. Hij was gehuwd met Ernestine Lambertine de Mèrode, die op 28 februari 1690 als voogdes van haar zoon Jonkheer Gerard van Poelgeest de heerlijkheid overdoet aan de heer Matheus Heuff, Heer van Oyen. Deze Gerard was majoor der cavalerie in staats dienst en overleed te 's-Hertogenbosch op 22 oktober 1713 en werd begraven in de Kruiskerk, ook genoemd de Sint Catharina-kerk.

Tijdens het bestuur van Jonkvrouw Agnes van Wijck brak de tachtjarige oorlog uit (1568). Haar zoon Adriaen van Malsem, in 1583 beleend met de heerlijkheid, stierf tien jaar (1638) voor het einde van de tachtjarige oorlog, zodat zijn zoon Charles ook nog de ellende van deze oorlog heeft meegemaakt.

Ellende is er zeer zeker geweest. In een artikel in dit tijdschrift (jrg. 7, blz. 63-64) geeft Drs. Essink de inhoud van een op 14 februari 1597 onder ede afgelegde verklaring van autoriteiten uit Oudheusden, Baardwijk, Nieuwkuyk en Onsenoort. Daarin kunnen we lezen over de toestand van het dorp Drunen tijdens de eerste helft van de tachtjarige oorlog. Ik vermeld hier slechts enkele feiten om een inzicht in de toestand van die tijd te geven.

In 1570 telde Drunen 197 huizen, maar in 1597, toen Drunen ook krijgstoneel geworden was, waren er maar 71 meer. Drunen was om beurten in handen van vriend en vijand en de eerste was bepaald niet vriendelijker dan de tweede.

Bovengenoemde verklaring geeft ook een beeld van de toestand waarin de landbouw door oorlogsgeweld zich bevond. In de jaren 1579, 1584 en 1585 werd het koren op de akkers grotendeels door dijkdoorbraken en innadates bedorven. In 1593 door de in Wijmen gelagerde soldaten afgesneden, afgemaaid of door hun paarden vertrappt, want de vijand mocht geen voedsel vinden. In 1596 werd het graan op het land en in de schuren door muizen en ratten grotendeels vernield. Voegen we hier nog aan toe de pestepidemie van 1587, waaraan zeventiender mensen stierven, dan geeft dit alles wel een indruk van de toestand.

De heer J. P. H. Goossens heeft in Brabantia (jrg. 5, blz. 101-107) een artikel gewijd aan „Engelen en Wijmen tijdens de tachtjarige oorlog“. Hieruit heb ik ook enkele feiten genomen om een indruk te geven uit die tijd in die plaatsen, want tussen Drunen en Wijmen ligt Onsenoort.

Het lag dus in de bedoeling van de Staten Generaal, geleid door enkele Calvinistische fanatici, om het Protestantisme zonder pardon op te leggen. Daartoe gebruikte men alle middelen. In het R.K. Parochie-archief van Viljmen vond ik een berichtje dat dit kan illustreren. „Op 15 april 1753 van de Kerk gesloten juist om trent de Paaschtyd, welke de Pastoor met zijne parochianen te Bokhoven heeft moeten vieren. Het delict bestond hierin dat drie jongens, waarvan de oudste 13 à 14 jaar, onder de Mis buiten de Kerk speelden.” Men ging zelfs zover om gebieden, die behoorden tot het Prinsbisdom Luik,

Van 1648 - 1795 De Republiek der Verenigde Nederlanden

Van deze taak behoorlijk te kwijten. diken in Nieuwkuyk. Allertlei plagerijen maakte het hem onmogelijk zich van de Staten Generaal probeerde hij in november 1629 ook te gaan pre- In 1611 was de predikant Gijbsbertus Voetius benoemd te Viljmen. Op last zoeken en met hen de H.H. Geheimen vieren.

Nieuwkuyk of Oud-Heusden van tijd tot tijd stiekum de gelovigen be- eigen geseelikhheid stellen en kon een priester uit Bern, Bokhoven, Drunen, Van 1610 tot 1674, dus meer dan zestig jaar, moest Viljmen het zonder de revolutie hadden gesteld. geweld uitgeoefend door een klein groepje fanatici, die zich in dienst van ces van systematische verdrukking en brute geweldensdrang, dikwijls met landen is geen kwestie van overtuiging geweest, maar een langdurig pro- bleef het volk behouden voor de Kerk. De Protestantisering van de Neder- nog zielzorg werd uitgeoefend, wat nog een priester kon werken, daar zo niet absoluut onmogelijk, dan toch zeer moeilijk maakten. Want waar testants gemaakt, omdat men de priesters verdreef en daardoor de zielzorg derheid. Het Nederlandse volk is niet Protestants geworden, maar Pro- onbloedige, maar systematische vervolging door een Calvinistische min- De afval van de Kerk in onze gewesten is het gevolg geweest van de Zuiden toeliet, hoewel dit bij de Pacificatie van Gent verboden was.

echter, dat de Staten Generaal de propaganda van het Calvinisme in het bewoners van onze streken. De enige reden van deze scheiding was beide in het jaar 1579 gesloten, kwam een zekere scheiding onder de van Atrecht voor het Zuiden en de Unie van Utrecht voor het Noorden, was, werd onderkend door bisschoppen en abten. Eerst met de Unie Pacificatie van Gent, die zonder meer tegen de Spaanse macht gericht den ook de katholieke Nederlanders nog de opstand tegen Spanje. De op de martelaren van Gorcum (1572) reeds had plaats gevonden, steun- Want toen de beruchte beeldenstorm (1556) al voorbij was en de moord waarover iedere Nederlander, katholiek of niet katholiek, ontevreden was.

De plaatsen Engelen en Viljmen vormden beide in die tijd de uiterste grens van moesten onderwinden. In de jaren 1578 en 1579 was er in Engelen en Viljmen allerlei krijgsvolk aanwezig en van verschillende nationaliteit, zoals Engelsen, Schotten, Franszen, Italianen en Walen. Dit waren beslist geen brave jongens. Zij namen het niet zo nauw, wat wel blijkt uit de verschillende klachten en doorbreken der dijken. De soldaten plunderden alsof het de gewoonste zaak van de wereld was en de inwoners van deze dorpen moesten vaak de vlucht nemen om het vege lijf en hun levende have, zover dit mogelijk was, te redden.

In Taxandria (29e jrg. 1922) vond ik uit het notarieel archief van Heusden (R. Archief, Den Bosch) een akte van 13 september 1592. Daarin wordt verklaard door „Gijbsbert Willems, van Engelen, out om trent 42 jaren ende Lucas Gerrits, van Empel, out om trent 25 jaren, d'welcke ter instantie van den here van Herpt als rentmeester van de graefflicheyd by haar con- scientie in plaetse van eed getuicht hebben waerachtig te wesen, dat bin- nen de dorpe van Engelen sedert de jaere 1579 tot noch toe noyt eenich bier vercoft off getapt en is, noch dat aldaer nyemmande en heeft gewoont, deurdien de huyszen off woonplaetse geheelick affgebrant ende demoliert zijn geweest, zulcx datter jegengewordich in 't minste noch gene woon- plaetse en is ende veel min datter eenich bier vercoft oft getapt wort.” Hier- uit blijkt dat Engelen wegens krijgsgeweld van 1579 tot 1592 onbewoond is geweest.

In het jaar 1572 werd de stad Heusden door de hoplieden Houck en Johan van Weerdenburg belegerd en ingenomen. Ook Engelen en Viljmen werden door hen grote deels verwoest. Zeven jaar later, in 1579, werd Oudheus- den geheel en de Abdij naar s-Hertogenbosch moest nemen. In „Geschiedkundige bijzonderheden over Viljmen” schrijft H. Scrarrens dat de verwoestingen in 1583 en 1587 zo erg waren en het verblijf voor de meeste mensen werd zo gevaarlijk, dat zelfs de toenmalige pastoor Ever- ards Wolters Vonk de wijk naar s-Hertogenbosch moest nemen. Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) is het voor de omgeving van de heerlijkhed Onsenoort niet beter op geworden. Niet alleen bezien vanuit het standpunt van de katholieken, maar ook vanuit economisch oogpunt. De stelling echter, dat de opstand der Nederlanden tegen Spanje een godsdienstoorlog is geweest ten voordele van de Protestantse Her- vorming, is niet juist. Het was niets anders dan een strijd, die door het gehele volk werd gestreden om vrij te komen van de Spaanse macht.

zich toe te eigenen. Zo ging het met Nieuwkuyk. In zijn boek „Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch van 1648-1672" schrijft Dr. Beerman dat Nieuwkuyk-Onsenoort zou zijn ingepalmd. Hoewel beide heerlijkheden dezelfde heren hadden, werden ze echter beleend door twee verschillende soevereinen. Nieuwkuyk in die tijd door de bisschop van Luik en Onsenoort door de Staten Generaal. De heerlijkheid Onsenoort behoeft niet in gepalmd te worden, want zij viel reeds onder de Staten Generaal.

In 1690 was de heerlijkheid Onsenoort bij machtiging van Maria Ernestina Albertina gravin de Mèrode, als moeder en voogdes verkocht voor 8,350 gulden aan heer Matthëus Heuff of ook Heufft geschreven.

In het archief van de familie De la Court bevindt zich een plattegrond van de heerlijkheid Onsenoort uit de tijd toen Heufft het landgoed kocht. Zie dateert uit het jaar 1688 en is in kleuren op perkament getekend. De fraaie bossages en lanen, waar Onsenoort om bekend was, zijn voor een groot deel te danken aan Matthëus Heufft. In verband hiermee merkte Willem III, de koning-stadhouder, eens op, toen men hem vroeg waar Heufft was, „die zal wel boompjes op Onsenoort aan het planten zijn". Willem III, die stadhouder was sinds 1672, schijnt verschillende keren op Onsenoort geweest te zijn. Hij noemde het een „onplaisante plaats". Deze eerste Heufft was door erving ook heer van Oyen. Geboren in 1647, werd in 1677 kapitein, in 1683 majoor en in 1690 kolonel van de staatsse troepen. Hij nam deel aan de slag aan de Boyne, waar Willem III zijn schoonvader Jacobus I versloeg. Heufft werd in 1704 luitenant-generaal der cavalerie.

De juiste volgorde van de heren van de familie Heufft heeft wel enige moeilijkheden gehad. Als we het artikel nemen van W. J. F. Juten in Tandria (1900), stuiten we op enkele moeilijkheden en wat erger is, op tegenspraken. Ik laat hier eerst de lezing van Juten volgen en daarna zal ik trachten de juiste toedracht der zaak uiteen te zetten.

De oudste zoon van Matthëus, Philips, volgde hem op in 1720. Deze was eveneens in militaire dienst en bekleedde tenslotte ook de rang van luitenant-generaal der cavalerie. Zwaar gewond in de slag van Rocoux overleed hij ongehuwd op 24 december 1754. Zijn broer Matthijs volgde hem. Ook hij bracht het tot luitenant-generaal der cavalerie (1747). Hij overleed kinderloos op 5 februari 1765. Na zijn dood kwam Onsenoort aan zijn broer Leonard, die evenals zijn werd en tenslotte voorzitter van de krijgsmacht. Deze Leonard verkocht in 1743 Onsenoort aan Johannes Half-Wassenaer.

In het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhaage berust het archief Leenen en Registerkamer van Holland, waarin de volgorde van de familie Heufft heel anders wordt verteld. Ik laat nu hier de tekst van deze akten volgen. (fol. 478 r. en 478 v., 244 repertorium - Heusden D).

Verlijd d'Heer Matheëus Heufft Heere van oijen bij opdracht door gemaghtighde van vrouw Maria Ernestina Albertina gravinne van Mèrode, als moeder ende vooghdesse van joncheer Gerard van Poelgeest den 29 februarj XVI honderd negentigh. Verlijd Constanthinus Heufft naer voorlezen van de Constantia Theodora Doubleth weduwe en boedelhouderster selven en de Constantia Theodora Doubleth weduwe en boedelhouderster van de voornoemde Mattheus Heufft ende de voornoemde Philipp ende Mattheus Heufft als gestelde voogdesse en voogden over Leonardus ende Johan Didderich Heufft volgens testament dispositie van de voornoemde Mattheus Heufft den 8 april 1721; eed gedaan bij voornoemde Philipp Heufft.

Verlijd Philipp Heufft, Heer van Oyen, bij dode van de voorn. Constanthinus Heufft sijn broeder, den 30 april 1732.

Verlijd Johannes Half Wassenaer wonende alhier in den Hage bij opdracht van Philipp Heufft van Oien Collonel Commandant van het Regiment Guardes te Voet en Brigadier ten dienste dezer lande den 16 october 1743. In deze archiefsstukken staat nog een naam die Juten niet noemt, nl. Constanthinus Heufft. Ik weet niet waarop Juten zijn lijst van de familie Heufft laat stenen, maar zeker is dat deze lijst niet klopt. Hoe is dit nu wel geweest? Aan de hand van de aangehaalde archiefsstukken kunnen we de juiste volgorde samenstellen. Ik gebruik deze archiefsstukken omdat ze het meest betrouwbaar zijn.

Na de dood van Mattheus Heufft werd zijn zoon Constanthinus als heer van Onsenoort benoemd met goedkeuring van zijn broer Philipp en Mattheus van zijn moeder, die voogdes was van de jongste broers, Leonard en Johan. En dit alles volgens het testament van de vader. Dit was dus niet in 1720, zoals Juten vermeldt, maar eerst in 1721. Na de dood van Constanthinus heeft zijn broer Philipp de heerlijkheid aanvaard in 1732.

Nog iets moet ik opmerken dat Juten schrijft over de Heufft's. Hij zegt dat Mattheus na de dood van zijn broer Philipp in 1754 de heerlijkheid erfde. Deze later vermeldt Juten dat Leonardus Heufft de heerlijkheden Onsenoort en Nieuwkuyk verkocht in 1743 aan Johannes Half Wassenaer. Dit klopt toch niet. Het lijkt me moeilijk om een heerlijkheid die men in 1765 erfte, reeds in 1743 te verkopen. In de Haagse archiefsstukken vinden we geen tegenspraak en daarom meen ik dat deze betrouwbaarder zijn dan de gemaghtighde van oijen bij opdracht door gemaghtighde van vrouw Maria Ernestina Albertina gravinne van Mèrode, als moeder ende vooghdesse van joncheer Gerard van Poelgeest den 29 februarj XVI honderd negentigh. Verlijd Constanthinus Heufft naer voorlezen van de Constantia Theodora Doubleth weduwe en boedelhouderster selven en de Constantia Theodora Doubleth weduwe en boedelhouderster van de voornoemde Mattheus Heufft ende de voornoemde Philipp ende Mattheus Heufft als gestelde voogdesse en voogden over Leonardus ende Johan Didderich Heufft volgens testament dispositie van de voornoemde Mattheus Heufft den 8 april 1721; eed gedaan bij voornoemde Philipp Heufft.

De mannelijke leden van de familie Heufft hebben zich wel laten gelden als militairen. Het is misschien daarom ook begrijpelijk dat de beide broers Philipp en Mattheus goedkeurden dat Constanthinus de heerlijkheid erfde, omdat zij zelf niet veel tijd hadden wegens hun militaire diensten. Daartoe hadden ze volop de gelegenheid. Want als we de geschiedenis van de jaren

1690 tot 1743, de tijd waarin de familie Hoentje de heerlijkheid Onsenoort bezat, bestuderen, dan lezen we genoeg over oorlogen die hier en daar gevoerd werden.

Het is echter moeilijk uit te maken of deze familie katholiek of protestant was. Hun diensten als militair zijn geen bewijs dat zij protestant waren, want de katholieken stonden ook aan de kant van een onafhankelijk Nederland.

Het geslacht Half Wassenaer was katholiek, zoals we kunnen lezen over Johannes Half Wassenaer dat hij gedoopt is te 's-Gravenhage, 18 oktober 1706, waartachter tussen haakjes is geplaatst: „R.K. Juffr. Idastraat”; Hetzelfde vinden we over zijn zoon en opvolger als heer van Onsenoort en Nieuwkuyk, geboren in 's-Gravenhage en aldaar gedoopt in de R. K. kerk, Assendelftsstraat, 5 september 1746.

Het schijnt dat de eerste heer van Onsenoort van het geslacht Half Wassenaer veel in 's-Gravenhage woonde, want zijn kinderen zijn er allemaal geboren. Sommige schrijvers, waaronder Juten, verklaren dat hij in Den Haag gestorven is. In „Genealogie Half Wassenaer” van Van Sonsele staat vermeld dat hij in 's-Gravenhage gestorven zou zijn, maar M. G. Willemans verklaart in „reconstruatie der genealogie Half Wassenaer”, dat hij het niet weet en plaatst een vraagteken over de plaats van overlijden. In het Nederlands Adelsboek, jrg. 40 (1942) vindt men dat hij in 's-Hertogenbosch is gestorven.

Van 1795 — 1813. De Bataafse en Franse tijd

De tweede Half Wassenaer heeft de Franse tijd meegemaakt. Op 4 april 1795 bij de eerste volkskeuze werd hij gekozen tot lid van de Bataafse Municipaliteit (gemeentebestuur). In 1782 was hij vader als heer van Onsenoort opgevolgd. Sinds 1767 was hij lid van de Illustre O. L. Vrouwe Broederschap en van 24 juni 1795 tot 24 juni 1796 was hij rentmeester en van 1801 tot 1802 proost van deze Broederschap. In 1875 was hij mede-onderkenaar van de Akte van Verbintenis, waarin alleen het welzijn van het land beoogd werd. Hij verzocht op 22 december 1785 om toestemming de gevangenen van Nieuwkuyk te Onsenoort te mogen plaatsen. In 1801 wordt hij vermeld als mede-fabrikant van wit glas met A. T. en Th. C. van Ryckevorsel. Door koning Lodewijk werd hij benoemd tot ridder in de Orde van de Unie en van 11 december 1807 tot 31 maart 1810 was hij lid van het Wetgevend Lichaam. In 1808 vinden we hem nog vermeld als rentenier te 's-Hertogenbosch. Hij stierf in 1810 in zijn huis in de Postelstraat te 's-Hertogenbosch aan een slaapziekte. Dit is in het kort het leven van Bernard Jacob Willem Half Wassenaer, waaruit blijkt dat deze man heel wat betekend heeft in het politieke leven van die tijd.

Nog heel even heeft hij als heer van Onsenoort de Patriottentijd meegeemaakt. Het was de tijd dat een gedeelte van het Nederlandse volk niet meer tereden was met het toenmalige bestuur. De Patriotten, die erg vaderlandslievend waren, waren in het land ook niet erg gewaardeerd en moesten vaak het land verlaten. Ze zochten en vonden steun bij de Franse regering. De omwenteling verliep rustig zonder bloedvergieten. Voor een goed begrip moeten we eigenlijk een indeling maken van deze tijd. Ik laat ze hier volgen.

Bataafse republiek van 1795 — 1806
Koninkrijk Holland van 1806 — 1810
Onder het Franse keizerrijk van 1810 — 1813

Tot 1810 heeft mr. Bernard Half Wassenaer de Franse overheersing meegeemaakt. Hij stond op de bres voor het belang van Brabant en de stad waar hij zijn domicilie had, nl. 's-Hertogenbosch.

In Brabantia (5e jrg 1956) las ik een artikel van Dr. A. R. M. Mommers „Uit de Patriottentijd in Brabant”, dat handelt over een zekere Johan Ludwig Winckel, die drossaard was van Nieuwkuyk. Deze Winckel was Hervormd en was niet alleen de zaak der hervorming toegedaan, maar ook die van de republiek, terwijl zijn broodheer, Half Wassenaer, een vurige patriot was. Het is daarom begrijpelijk dat het dikwijls tot botsingen kwam. Het was ook deze Winckel die in 1788 aan de Staten Generaal een advies uitbracht over het verzoek van de kerkmeesters van de roomse gemeente te Nieuwkuyk om een eigen kerk te mogen bouwen. Conform het afwijzend advies van Winckel, die o.m. schreef: „niets is immers veranderlijker dan de begrippen van eene onkundige en wispeltuurige meeningte”, werd het verzoek 10 juli 1788 door de Staten Generaal afgewezen, mede omdat honderd inwoners van Nieuwkuyk een request hadden ingezonden, dat zij de kerk van Onsenoort liever vergroot dan verplaatst zagen. In 1792 is Winckel uit Nieuwkuyk vertrokken.

Van 1813 — 1903. Het Koninkrijk der Nederlanden

Jhr. Mr. Jacob Willem Half Wassenaer volgde zijn vader in 1810 op als heer van Onsenoort en Nieuwkuyk. Hij was geboren te 's-Hertogenbosch 5 februari 1775. Reeds in 1808 behoorde hij tot de vroedschap van 's-Hertogenbosch. Na de inlijving van Nederland bij Frankrijk was hij lid van het Departement van de monden van de Rijn, door Napoleon benoemd en later president van het kanton Waalwijk. Nadat ons land zijn onafhankelijkheid had herwonnen en een nieuwe staatsregeling werd ingevoerd, werd hij bij Organiek Besluit van 28 augustus 1814 opgenomen in de Rid-

derschap van Noord Brabant en als zodanig komt zijn naam voor op de Eerste Lijst van Personen, wier namen en titels in de registers van de Hoge Raad van Adel zijn ingeschreven en wel onder de naam van Half Wassenor van Onsenoort. Hij was sedertdien ook lid der Provinciale Staten van Noord Brabant en districts-commissaris van Waalwijk.

Hierover schrijft Dr. H. van Veldhoven in de „Oost Brabant“ van 4 juli 1947, dat „deze Half Wassenor de gedragingen van de Brabanders na- ging en Den Haag regelmatig op de hoogte hield van hun gevoelens ten opzichte van de regering“. Het lijkt me erg overdreven. Met hart en ziel was deze heer van Onsenoort de zaak toegeedaan, in die geest dat het be- lang van zijn mensen op de eerste plaats kwam.

Om nog even bij het krantenberichtje van de heer Van Veldhoven te blij- ven. Letterlijk schrijft hij: „Lang woonden op dit aloude kasteel (Onsen- oort) protestantse geslachten, die hier, in ons katholiek gewest, rijke in- komsten genoten en zich als regel ver boven de eigenlijke Brabantse be- volking verheven waanden“. Ik geloof dit niet. In het Aardrijkskundig Woordenboek van Van der Aa lezen we over Onsenoort dat „de bezitter van dit Kasteel, na de Munsterse Vrede in de R.K. Godsdiensst volhar- dende, verkreeg bij de bisschop van 's-Hertogenbosch, dat een R.K. priester met geestelijke macht voorzien op dat huis, hetwelk desijds tot de provincie Holland behoorde, zou verblijven en zijn geloofsgenoten bedie- nen. De schuurkerk en de pastoorswoning werden naderhand te Onsenoort geplaatst en deze priester, uit de abdij Tongerlo, bestuurdte tegelijk de parochie van Nieuwkuyk“. Ten tijde van de Vrede van Munster (1648) was Charles van Malsen heer van Onsenoort. Het ging later over naar zijn neef Gerard van Poelgeest, waarvan we kunnen aannemen dat hij als zoon van de zuster van Van Malsen, katholiek was. Over de volgende familie Hoouft kunnen we dit niet met zekerheid zeggen, maar de familie Half Wassenor was het zeker, evenals de laatste familie De La Court. Blijft voor mij de vraag, waarom de heer Van Veldhoven zonder meer zegt dat er lang protestantse families op Onsenoort woonden.

Op 5 februari 1837 overleed Jhr. Jacob te 's-Hertogenbosch. Zijn enigste zoon Jhr. Frans Frederik Half Wassenor erfde de heerlijkheid.

In 1830 ziet hij zich geplaatst voor de Belgische Opstand en in 1839 sluiten Nederland en België het vredesverdrag. Een jaar later doet Willem I af- stand van de troon ten behoeve van zijn zoon Willem II. In 1849 bestuurdte laatste mannelijke telg van het geslacht Half Wassenor. Hij was geboren te 's-Hertogenbosch en studeerde rechten. Hij was rechter in Eindhoven. Volgens Van Sonsele is hij in Brussel gestorven en werd daar ook begra- ven. Hij overleed kinderloos. Zijn zuster Jkvr. Julia Maria Clara Half Wassenor was de erfgename. Ze was op 8 september 1833 gehuwd met

Jhr. Mr. Leopoldus Josephus Antonius Arnoldus de la Court.

Deze de la Court, geboren 13 april 1795, stamde uit een Belgisch-Limburgse familie, die echter sinds meer dan een eeuw in Brabant woonde en die een aantal mannen heeft voortgebracht, die zich voor de vrijheid en welvaart van Brabant zeer verdienstelijk hebben gemaakt. Een van de bekendste is Paulus de la Court, de vader van de hier genoemde Leopold de la Court.

Mr. Paulus Emaunuel Antonius de la Court werd geboren 24 december 1760 te Gemert, waar de familie bezittingen had. Hij was een vurig Patriot en heeft verschillende functies bekleed. Met grote moed en correctheid heeft hij gestreden voor de belangen van Brabant op allerlei gebied. Op 5 april 1848 stierf hij in de hoge ouderdom van 88 jaar op het landgoed „Baast“ te Oostelbeers.

Jhr. Leopold, geboren te 's-Hertogenbosch op 13 april 1795, stond ook in dienst van de gemeenschap. In 1829 werd hij benoemd tot administrateur van 's Rijks Schatkist in Noord Brabant en kommandeerde in 1831 als kapitein der Schutterij het fort Isabella bij 's-Hertogenbosch, waar hij 28 december 1865 overleed.

Lit zijn huwelijk had hij zes kinderen, waarvan de oudste zoon, Josephus Maria Wilhelmus Emaunel de la Court heer van Onsenoort en Nieuw- kuyk werd. Deze was geboren te 's-Hertogenbosch 16 februari 1840. Van zijn moeder erfde hij de heerlijkheden. Hij was lid van de gemeenteraad te 's-Hertogenbosch en later wethouder, totdat hij als lid van de Provinciale Staten gekozen werd tot lid van de Gedeputeerde Staten van Noord Brabant, welk ambt hij tot zijn dood heeft bekleed. Koning Willem III be- noemde hem tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Natuurlijk is tijdens het bestuur van Jhr. Joseph niet alles van een leuen dakje gegaan. Ik memoreer hier slechts de dijkdoorbraak van 1880, die door A. van Engelen in de jaargangen 8, 9 en 10 van dit tijdschrift is be- schreven.

Dan lezen we ploetseling in de krant van 4 november 1903 dat het kasteel en landgoed Onsenoort, groot 105 ha, publiek zal worden verkocht. Nog in dezelfde maand wordt bekend, dat de firma Timmermans te Waalwijk de koppen 1 - 53 heeft ingezet voor f 102.000,—. Later in december van hetzelfde jaar lezen we in de krant dat de koppen 1 - 5 overgegaan zijn aan de franse paters en de koppen 6 - 53 zijn gekocht door de Levensverzekerings Maatschappij Noord Brabant te Waalwijk. De koppen 54 - 99 werden ge- mijnd door diverse landbouwers onder Druenen en Nieuwkuyk.

Dat betekeude het einde van de heerlijkheid Onsenoort. Meer dan zes eeuwen heeft het bestaan. Het kasteel kreeg een andere bestemming. De heer van het kasteel vertrok. Niet lang heeft hij zijn vertrek overleefd. Op 23 mei 1907 overleed hij te Vught en werd bijgezet in het familiegraf te Nieuwkuyk.

De laatste tien jaar van Mariënkrtoon

De titel hierboven doet vreemd aan, maar bij nader inzien is hij heel begrijpelijk. In „Met Ganssen Trou“ van mei 1954 heeft P. Dr. Pascalis Vermeer een artikel gewijd aan „De Cisterciënsers vijftig jaar in Nederland“, en thans na tien jaar... nou ja, U kunt ook tellen! Deze laatste tien jaren zouden we willen beschrijven en vandaar deze titel boven het artikel.

Om een beter idee over de afgelopen tien jaren te verkrijgen, is het wel goed nog even in het kort iets te vertellen van het begin af aan. Ik gebruik hiervoor de gegevens zoals ik ze vond in het bovengenoemd artikel van Pater Dr. Pascalis Vermeer.

In 1892 stichtte Abt Marechal te Versailles het klooster Pont Colbert. Tien jaar later moest de communiteit het klooster verlaten en de oorzaak daarvan was een sterke anti-godsdiensstige stroming onder het ministerie Combe. In België, te Marteau-Feuillen bij Yvoir, vond de abt voor zijn monniken in een oud hotel een voorlopige verblijfplaats. De huisvesting was slecht en de streek ongezond, zodat er naar een andere en betere huisvesting werd uitgezien. Toevalligterwijze hoorde Abt Marechal van de verkoop van het kasteel Onsenoort en op 9 december 1903 kocht hij dit. Op 4 mei 1904 kwamen twee paters om alles voor te bereiden en op 14 mei kwam de abt met zijn communiteit.

De bedoeling van abt Marechal was, dat Onsenoort alleen maar een toevluchtsoord zou zijn en zo gauw men weer naar Versailles kon terugkeren, het ook te doen. Dit gebeurde dan ook in het begin van 1921. Op aandringen van de nederlandse paters werd Onsenoort voorlopig niet verkocht. Slechts twee paters en een broeder bleven op Onsenoort. Na de dood van abt Marechal in 1924 werd pater Franciscus Janssens tot abt gekozen en zijn eerste werk was Onsenoort weer een volledige kloostergemeenschap te geven. In 1928 werd Onsenoort als kloosterkanoniek opgericht met als eerste prior Stanislaus Viennot.

In 1935 werd onder leiding van de architect Van Dael uit Eindhoven een nieuw vleugel gebouwd. Een jaar later was het een rampjaar voor Onsenoort. Door de ongunst der tijden was het klooster in grote moeilijkheden gekomen. De communiteit ging over naar de Belgische Congregatie en het klooster kreeg de naam „Mariënkrtoon“.

Het begin van Mariënkrtoon was moeilijk, maar ondanks alles groeide het convent. Gedurende de oorlog 1940-1945 werd het kloosterleven niet verstoord door beslagneming of inkwartiering. Tijdens de bevestigingsdagen in 1945 vonden er talrijke mensen veiligheid en voedsel.

In 1954 was Onsenoort, na eeuwen als een sterke burcht in alle woelingen

Bestuit

Tot besluit wilde ik nog iets vertellen over de broer van de laatste heer van Oostelbeers, Jhr. Willem Jacob de la Court. Over hem worden nu nog door de oudere mensen vele verhalen verteld. Hij was geboren in de Provinciale Staten van Noord Brabant. Hij woonde op „Baast“ lid van de Oostelbeers, maar was dikwijls op Onsenoort omdat hij zich hier thuis voelde. Men zag hem meer onder de mensen dan zijn broer Joseph. Hij ging ook op gelijke voet met de mensen om. Dit is misschien de reden dat er nog veel verteld wordt over „Mijnheer Willem“.

Hij overleed te 's-Hertogenbosch op 13 juni 1913 en werd begraven te Oostelbeers.

De geschiedenis van de heerlijkheid Onsenoort, die U hier gelezen hebt, is bestuit niet volledig. Ik heb getracht een indruk te geven van Onsenoort en de geschiedenis die er zich omheen heeft afgespeeld.

J. Kasteel

LITTE RATUUR

- (De reeds in de tekst genoemde literatuur is hier niet vermeld.)
- Berman, Dr. V. A. M.: Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch van 1629 tot 1648 (1940).
- Essink, Drs. H. B. M.: Een blik in het verleden. Uit: Agrarische Reconstructie (1960).
- Gejl, Prof. Dr. P.: Geschiedenis van de Nederlandse Stam (6 dl. 1961).
- Gosses, Prof. Dr. I. H. en Japikse, Dr. N.: Handboek tot de Staatkundige Geschiedenis Nederland (1947).
- Hiltzen, Joh. van: Vaderlandse Geschiedenis (4 dl. 1963).
- Moormers, Dr. A. R. M.: Brabant van Generaliteitsland tot Gewest 1639 - 1796 (1953).
- Moonen, Dr. H.: Pelgrimstocht der Christenheid (1951).
- Moortel, J. B. V. M. J. van der: De positie van de Landdrost in Noord Brabant van 1807 tot 1810 (1945).
- Noordeloos, P.: De restitutie der Kerken in de Franse tijd (1937).
- Renaud, J. G. N.: Kastelen in Noord Brabant. Uit: Brabants Jaarboek 1950.
- Rogier, Prof. Dr. L. J.: Geschiedenis van het Katholictisme in Noord Nederland in de 16e en 17e eeuw (1945, 2 dl. en supplement).
- Romeijn, Jan en Annier: De lage landen bij de zee (4 dl. 1961).
- Smuiders, Fr.: Rijks Archief 's-Hertogenbosch, Acten uit Bossche Schepenprotocol.
- Schuffes, L. H. Chr.: Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch (1876).
- Velthoven, Dr. H. van: Noord Brabant een gewest in opkomst (1949).
- Verberne, Prof. Dr. L. G. J.: De Vrede van Munster. Uit: Brabants Jaarboek 1949.